

rijksuniversiteit
 groningen

Project Hebe

Betekenisvolle participatie van kinderen in de jeugdbescherming

Inzicht in het concept en de verankering in
het Nederlandse jeugdbeschermingsbeleid

Betekenisvolle participatie van kinderen in de jeugdbescherming
Inzicht in het concept en de verankering in het Nederlandse jeugdbeschermingsbeleid

Helen Bouma, Hans Grietens, Erik Knorth & Mónica López López
Rijksuniversiteit Groningen

ISBN: 978-90-827130-0-8

Contact:
Helen Bouma, MSc.
Rijksuniversiteit Groningen
Faculteit Gedrags- en Maatschappijwetenschappen
Afdeling Orthopedagogiek
Grote Rozenstraat 38
9712 TJ Groningen
050-3638009
helen.bouma@rug.nl
<http://www.rug.nl/staff/helen.bouma/>

Inhoud

Inleiding	4
Wat weten we uit de literatuur over mogelijke uitdagingen voor participatie?	6
Wanneer is participatie betekenisvol?	8
(Hoe) is participatie ingebed in het Nederlandse jeugdbeschermingsbeleid?	13
<i>Jeugdwet</i>	13
<i>Basismodel Meldcode Huiselijk Geweld en Kindermishandeling</i>	14
<i>Handelingsprotocol Veilig Thuis</i>	15
<i>Raad voor de Kinderbescherming</i>	16
<i>Kinderrechter</i>	18
<i>Normenkader Gecertificeerde Instellingen</i>	19
Discussie	20
<i>Samenvatting</i>	20
<i>Conclusie</i>	21
<i>Vervolgonderzoek</i>	21
<i>Aanbevelingen</i>	22
Referenties	23
Bijlage	25

Inleiding

Kindermishandeling is een ernstig probleem met impact op een groot aantal kinderen: in 2010 waren in Nederland 118.836 kinderen (0-17 jaar) het slachtoffer van kindermishandeling (Euser, Alink, Pannebakker, Vogels, Bakermans-Kranenburg & Van IJzendoorn, 2013). Kindermishandeling kan ernstige gevolgen hebben, op de korte termijn als ook op de lange termijn, voor het kind zelf, voor gezinnen en voor de samenleving (Abdulaziz, Watson & Watson, 2013; Gilbert, Widom, Browne, Fergusson, Webb & Janson, 2009). De hoge prevalentie en ernstige gevolgen van kindermishandeling maken dat er steeds meer aandacht is voor de aanpak ervan, in zowel wetenschappelijk onderzoek als beleid (Gilbert et al., 2009). In het Nederlandse beleid vormt veiligheid een belangrijk aandachtspunt en is de aanpak van kindermishandeling een prioriteit (Ministerie van VWS & Ministerie van V&J, 2011). Daarnaast zijn in wetenschappelijk onderzoek de gevolgen van kindermishandeling uitvoerig onderzocht (Dale, 2004). Ook wordt het belang van participatie van kinderen in de aanpak van kindermishandeling steeds meer benadrukt in wetenschappelijk onderzoek en beleid.

Allereerst wordt het belang van participatie van kinderen veelal onderschreven vanuit het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind (IVRK): volgens artikel 12 hebben kinderen het recht hun mening te geven in alle aangelegenheden die hen aangaan:

'1. De Staten die partij zijn, verzekeren het kind dat in staat is zijn of haar eigen mening te vormen, het recht die mening vrijelijk te uiten in alle aangelegenheden die het kind betreffen, waarbij aan de mening van het kind passend belang wordt gehecht in overeenstemming met zijn of haar leeftijd en rijpheid. 2. Hiertoe wordt het kind met name in de gelegenheid gesteld te worden gehoord in iedere gerechtelijke en bestuurlijke procedure die het kind betreft, hetzij rechtstreeks, hetzij door tussenkomst van een vertegenwoordiger of een daarvoor geschikte instelling, op een wijze die verenigbaar is met de procedureregels van het nationale recht.' (CRC, 2009).

Bovendien wordt in het General Comment van artikel 12 aangegeven dat participatie van kinderen noodzakelijk is om recht te kunnen doen aan andere kinderrechten. Zo kan er enkel recht gedaan worden aan het belang van het kind (artikel 3) wanneer kinderen betrokken worden in beslissingen die hen aangaan. Ook wordt participatie van kinderen beschreven als een middel om optimale ontwikkeling van mogelijkheden en de persoonlijkheid (artikel 6) te stimuleren (CRC, 2009).

Daarnaast worden de voordelen van participatie van kinderen in de jeugdbescherming steeds meer benadrukt vanuit wetenschappelijk onderzoek. Zo hebben Vis, Holtan, Strandbu en Thomas (2011) een review uitgevoerd om na te gaan wat er in de literatuur bekend is over de relatie tussen participatie van kinderen in besluitvorming in de jeugdbescherming en de gezondheid van kinderen. De onderzoekers concluderen dat er geen specifieke studies zijn in het domein van de jeugdbescherming die ingaan op de relatie tussen participatie van kinderen en uitkomsten voor hun gezondheid. Zij vinden echter wél dat, wanneer participatie goed ingezet wordt, dit positieve effecten heeft op het mentale welzijn van kinderen. Participatie heeft invloed op het slagen van interventies en kan de veiligheid van kinderen vergroten. Cashmore (2002) beschrijft dat participatie van kinderen tijdens de besluitvorming rondom een uithuisplaatsing kan bijdragen aan de acceptatie van de beslissing, wat maakt dat deze plaatsingen meer stabiel lijken te zijn. Daarnaast geeft zij aan dat participatie van kinderen in de jeugdbescherming een belangrijk leerproces is: wanneer kinderen de leeftijd van 18 jaar bereiken, hebben zij veelal het gevoel plotseling zelf beslissingen te moeten nemen, terwijl dit eerder altijd voor hen gedaan werd. Het betrekken van kinderen in de jeugdbescherming is daarom belangrijk om hen hierop voor te bereiden.

Ondanks het toenemende bewustzijn van het belang van participatie van kinderen in de jeugdbescherming, blijkt uit wetenschappelijk onderzoek en de praktijk dat kinderen vaak nog onvoldoende betrokken worden. Uit een review van Van Bijleveld, Dedding en Bunders-Aelen (2015) komt naar voren dat de meerderheid van de kinderen het gevoel had dat zij slechts beperkte tot helemaal geen mogelijkheden hadden om te participeren in beslissingsprocessen die hun levens beïnvloedden. Tevens formuleert de Nederlandse Kinderombudsvrouw, naar aanleiding van haar Kinderrechtentour in 2016, als eerste zorgpunt dat kinderen te weinig geïnformeerd en gehoord worden bij beslissingen en juridische procedures die hen aangaan (Bezemer, 2016). Praten met kinderen in plaats van over kinderen is daarnaast het eerste verbeterpunt in een Inspectierapport naar aanleiding van het overlijden van een achtjarig meisje dat reeds bekend was bij de jeugdhulpverlening:

'De inspecties verwachten dat hulpverleners het belang van het kind centraal stellen en dat zij bij signalen van kindermishandeling en/of bij gezinsproblemen niet alleen over maar ook mét het kind in gesprek gaan over wat er in zijn/haar leven gebeurt.' (Inspectie Jeugdzorg,

Inspectie voor de Gezondheidszorg & Inspectie Veiligheid en Justitie, 2016). Ook is er eind 2016 een motie aangenomen dat de gespreksvoering en daarmee participatie van kinderen in de jeugdbescherming verbeterd moet worden (Tweede Kamer der Staten-Generaal, 2016).

In dit rapport wordt daarom allereerst ingegaan op mogelijke uitdagingen voor participatie van kinderen in de jeugdbescherming. Daarna wordt gepresenteerd hoe participatie van kinderen in de jeugdbescherming er uit zou moeten zien volgens het Kinderrechtenverdrag en wetenschappelijk onderzoek. Op basis van het Kinderrechtenverdrag en kennis uit wetenschappelijk onderzoek is een model ontwikkeld dat inzicht geeft in de dimensies van betekenisvolle participatie van kinderen in de jeugdbescherming. Aan de hand hiervan wordt het Nederlandse jeugdbeschermingsbeleid geanalyseerd, om zo inzicht te krijgen in hoe participatie van kinderen in het Nederlandse jeugdbeschermingsbeleid verankerd is.

Wat weten we uit de literatuur over mogelijke uitdagingen voor participatie?

Professionals zijn wettelijk verplicht om het kind te beschermen en op te komen voor het belang van het kind. Daarnaast wordt van hen verwacht dat zij luisteren naar het kind en dat zij samenwerken met het gezin en andere organisaties. Dit is complex en gaat gepaard met verschillende uitdagingen (Van Bijleveld et al., 2015); het blijkt voor professionals vaak niet duidelijk wat de rol van kinderen precies kan en zou moeten zijn in een jeugdbeschermingsproces (Archard & Skivenes, 2009). Uit onderzoek komen verschillende problemen en uitdagingen naar voren, die mogelijke verklaringen hiervoor kunnen zijn.

Definitie van participatie

Ondanks dat veel professionals het belang van participatie onderschrijven, vinden zij het moeilijk om te beschrijven wat participatie inhoudt: er is geen overeenstemming over hoe het er in de praktijk uit zou moeten zien (bijv. Archard & Skivenes, 2009; Van Bijleveld, Dedding & Bunders-Aelen, 2014; 2015). Van Bijleveld e.a. (2014) onderzochten het perspectief van 16 professionals en 16 jongeren (12 – 18 jaar) die uit huis geplaatst werden en onder toezicht stonden van Bureau Jeugdzorg. Uit dit onderzoek komt naar voren dat jongeren graag geïnformeerd, gehoord en serieus genomen willen worden. Ook willen zij dat hun visie daadwerkelijk overwogen wordt in de besluitvorming. Dit terwijl de professionals in het onderzoek participatie primair relateren aan het geven en verzamelen van informatie. Sommige professionals beschrijven participatie als het informeren van kinderen of enkel het zien van een kind.

Redenen voor participatie

Professionals geven bovendien verschillende redenen waarom zij kinderen betrekken in het jeugdbeschermingsproces. Zo zijn er instrumentele en morele argumenten voor participatie van kinderen. In het geval van instrumentele redenen zien professionals participatie voornamelijk als een middel om informatie of bewijs te verkrijgen voor de besluitvorming. Daarnaast wordt het ook instrumenteel ingezet om kinderen, veelal pas na de beslissing, te motiveren voor de beslissing en hulp. Dit wordt meer als een strategische actie gezien dan als een communicatieve actie. Morele redenen zijn gerelateerd aan het recht

van het kind om gehoord te worden en te participeren in besluitvorming. Uit onderzoek blijkt dat professionals veelal instrumentele redenen hebben om kinderen te betrekken in de jeugdbescherming. Deze instrumentele redenen zijn niet in lijn met de visie van kinderen over wat participatie zou moeten inhouden: het consulteren van kinderen en participatie zijn niet hetzelfde (Archard & Skivenes, 2009; Van Bijleveld et al., 2014).

Kindbeeld

Hoe professionals participatie zien en de mate waarin zij kinderen betrekken, wordt onder andere beïnvloed door het beeld dat professionals van kinderen hebben. Zo kunnen zij kinderen zien als kwetsbaar, afhankelijk en ‘volwassene in wording’ of juist als een actief, autonoom individu dat zelf in staat is om beslissingen te nemen. Dit wordt gerelateerd aan het recht op bescherming enerzijds en het recht op participatie anderzijds. Professionals ervaren veelal een spanningsveld in de tegemoetkoming aan deze twee kinderrechten (Archard & Skivenes, 2009; Pöllki, Vornanen, Pursiainen & Riikonen, 2012). Uit verschillende onderzoeken komt naar voren dat in de jeugdzorg en de jeugdbeschermingspraktijk het idee van ‘het kwetsbare kind als volwassene in wording die beschermd moet worden’ domineert (Dillon et al., 2015; Heimer & Palme, 2016; Van Bijleveld et al., 2014). Van Bijleveld en collega’s beschrijven dat dit kindbeeld het resultaat kan zijn van angst bij professionals, die werken in een setting waarin zij moeten voldoen aan soms onrealistische verwachtingen, zoals het voorzien en altijd goed kunnen inschatten van risicofactoren. Dit lijkt onder andere veroorzaakt te worden door media-aandacht en zorgen over de kwaliteit van de jeugdzorg. Dit maakt dat de focus van professionals vooral ligt op risicomanagement, bescherming en veiligheid, wat de mogelijkheden voor kinderen om te participeren doet verminderen (Healy, Darlington & Yelooowlees, 2012; Van Bijleveld et al., 2015).

Het kindbeeld van professionals beïnvloedt daarnaast in hoeverre professionals denken dat kinderen in staat zijn om hun visie kenbaar te maken en uitspraken te doen over dergelijke beslissingen. Uit het onderzoek van Archard en Skivenes (2009) in Engeland en Noorwegen komt naar voren dat professionals het idee lijken te hebben dat kinderen in dergelijke

omstandigheden niet in staat zijn om echt hun eigen visie kenbaar te maken, bijvoorbeeld door loyaliteit aan hun ouders. Dit beïnvloedt de mate waarin de mening van het kind invloed heeft en serieus genomen wordt in de besluitvorming.

Het kindbeeld en daarmee de mate van participatie lijkt onder andere bepaald te worden door de leeftijd van het kind. Zo blijkt uit een internationaal onderzoeksproject dat professionals het belangrijker vinden om een kind van 11 jaar informatie te geven over de (besluitvorming met betrekking tot) uithuisplaatsing dan een kind van vijf jaar (Berrick, Dickens, Pösö & Skiveens, 2015). De leeftijd heeft ook invloed op de mate waarin professionals waarde hechten aan de mening van het kind (Van Bijleveld et al., 2015): bij oudere kinderen is het volgens professionals belangrijker om feiten vast te stellen samen met het kind dan bij jongere kinderen (Berrick et al., 2015). Ook bij Nederlandse professionals die betrokken zijn bij uithuisplaatsingen heerst het idee dat jonge kinderen niet in staat zijn om de situatie te overzien, de ernst van de situatie in te schatten en te beslissen wat nodig is; zij ervaren dat het kind niet belast moet worden met dergelijke beslissingen (Van Bijleveld et al., 2014).

Conflicterende belangen

Zoals professionals spanning kunnen ervaren tussen het beschermen en betrekken van kinderen, vormt een spanningsveld tussen verschillende belangen soms ook een belemmering voor participatie van kinderen. Professionals moeten in een context samenwerken met verschillende betrokkenen, ieder met eigen belangen, wensen en behoeften, en uiteindelijk een besluit nemen over het belang van het kind. Zo moet de professional tegemoet komen aan het participatierecht van kinderen, maar ook rekening houden met het gezag dat ouders hebben over hun kind. Ook kunnen de wensen van kinderen soms in strijd zijn met hun belangen op lange termijn (Van Bijleveld et al., 2015).

Communicatie met kinderen

Verder kunnen professionals het moeilijk vinden om te communiceren met (jonge) kinderen. De Engelse onderzoekers Dillon en collega's (2015) hebben in een kwalitatief onderzoek de ervaringen van kinderen onderzocht. Hieruit blijkt dat één van de grootste barrières voor participatie ligt in het ontbreken van de benodigde communicatievaardigheden. Er zou dan ook meer aandacht moeten zijn voor training van

professionals in het communiceren met kinderen. Archard en Skivenes (2009) beschrijven echter dat professionals wel beschikken over de juiste communicatievaardigheden, maar dat zij deze enkel inzetten met instrumentele redenen. Zij wijzen juist op het belang van het vergroten van kennis bij professionals over wat het recht op participatie precies inhoudt, zodat professionals hun communicatievaardigheden op de juiste manier gaan inzetten.

Concrete richtlijnen

Duidelijke, concrete richtlijnen vanuit het beleid lijken te ontbreken, wat leidt tot verschillen in de praktijk in hoeverre kinderen betrokken worden en in hoeverre er nadruk ligt op participatie van kinderen (Morris, Brandon, & Tudor, 2013). Archard en Skivenes (2009) beschrijven dat professionals het belangrijk vinden om kinderen te betrekken, maar dat het voor hen niet duidelijk is wat voor rol kinderen zouden kunnen spelen in het jeugdbeschermingsproces. Ook uit het onderzoek van Van Bijleveld en collega's (2014) bij Bureau Jeugdzorg komt naar voren dat participatie nauwelijks besproken wordt op de werkvloer waardoor professionals weinig expliciete ondersteuning en stimulans ervaren.

Praktische en organisatorische obstakels

Tot slot geven professionals aan dat participatie in de praktijk niet altijd eenvoudig te realiseren is door praktische en organisatorische obstakels. Zo benoemen professionals een gebrek aan mensen en tijd als belemmerende factoren (Pöllki et al., 2012; Van Bijleveld et al., 2015). Ook blijkt uit het Finse onderzoek in de pleegzorg dat een onduidelijke verdeling van de verantwoordelijkheid tussen professionals maakt dat professionals op de informatie van andere professionals vertrouwen (Pöllki et al., 2012). Verschillende onderzoekers benadrukken dan ook het belang van de juiste middelen om recht te kunnen doen aan participatie van kinderen (Archard & Skivenes, 2009; Kriz & Skivenes, 2015).

Wanneer is participatie betekenisvol?

Zowel in wetenschappelijk onderzoek als in nationale beleidsstukken wordt gesproken van het begrip 'betekenisvolle participatie' (Defence for Children, z.d.; Pöllki et al., 2012). Defence for Children beschrijft dat 'betekenisvolle participatie' inhoudt dat kinderen ervaren dat er naar hen geluisterd wordt en dat ze serieus worden genomen (Defence for Children, z.d.). Voordat participatie daadwerkelijk betekenisvol kan zijn, moet wel aan een aantal voorwaarden voldaan zijn.

In de loop der jaren zijn er verschillende modellen van participatie ontwikkeld. Zo bestaan er verschillende participatieladders van onder andere Arnstein (1969), Hart (1992) en Shier (2001). Deze ladders geven een hiërarchische indeling van participatie: een stap hoger op de ladder impliceert grotere betrokkenheid in besluitvorming. Zo geeft Shier (2001) de volgende vijf niveaus van participatie:

1) children are listened to, 2) children are supported in expressing their views, 3) children's views are taken into account, 4) children are involved in decision-making processes, en 5) children share power and responsibility for decision-making (p. 110).

Gebaseerd op deze verschillende modellen wordt er in onderzoek vaak een onderscheid gemaakt tussen luisteren naar kinderen en hen daarnaast ook daadwerkelijk de kans geven om invloed te hebben op besluitvorming. Zo geven Archard en Skivenes (2009) aan dat het onmogelijk is om goede beslissingen te nemen zonder het kind te horen. Dit komt ook naar voren in het participatiemeetinstrument dat Charles en Haines (2014) samen met jongeren ontwikkeld hebben: Charles en Haines (2014) hebben samen met kinderen verschillende participatiemeetinstrumenten geëvalueerd en zijn samen tot een nieuw instrument gekomen. Zij onderscheiden de volgende niveaus: *'I am able to take action or make decisions myself; I am able to take action or make decisions jointly with other people; I am able to give my view and it affects action or decisions which are made; I am able to give my view but it does not affect action or decisions which are made; I am unable to give my view or take any action.'*

Er is echter kritiek op deze hiërarchische indeling van participatie: alle niveaus zijn even belangrijk en kinderen kunnen een waardevolle bijdrage leveren op ieder niveau (Dedding & Moonen, 2013). Bovendien hebben deze instrumenten voornamelijk betrekking op het horen van de mening van kinderen en de mogelijke invloed van kinderen in het proces van besluitvorming. Berrick e.a. (2015) voegden hier een

extra dimensie aan toe, namelijk het informeren van kinderen. Zij onderzochten participatie van kinderen daarmee op de volgende drie dimensies: informeren van het kind, informatie verzamelen bij het kind en mogelijkheden creëren voor kinderen zodat hun perspectieven en belangen worden meegewogen in besluitvorming.

Deze drie vormen van participatie zijn ook terug te zien in het General Comment van artikel 12 (CRC, 2009). Ook in wetenschappelijk onderzoek naar de ervaringen van kinderen met participatie in de jeugdbescherming komen deze drie aspecten van participatie naar voren. Deze verschillende onderzoeken geven inzicht in hoe kinderen hun participatie ervaren en wat volgens hen belangrijke aandachtspunten zijn. De elementen van participatie die volgens het General Comment en wetenschappelijk onderzoek nodig zijn om daadwerkelijk van betekenisvolle participatie te kunnen spreken, worden hieronder besproken.

Informeren

Goed informeren wordt gezien als een voorwaarde voor betekenisvolle participatie: kinderen dienen volledige, toegankelijke, diversiteits-gevoelige en leeftijdsadequate informatie te krijgen. (CRC, 2009; Dillon, Greenop & Mills, 2015; Pöllki et al., 2012). Om er voor te zorgen dat kinderen echt hun stem kunnen laten horen, is het belangrijk dat zij duidelijk en adequaat geïnformeerd worden over wat er gaande is; zij moeten dit begrijpen. Daarom moeten kinderen geïnformeerd worden op een manier die aansluit bij hun persoonlijkheid, mogelijkheden en de specifieke omstandigheden waarin ze opgroeien (Archard & Skivenes, 2009). In het General Comment en wetenschappelijk onderzoek worden verschillende aspecten beschreven waar kinderen informatie over moeten krijgen.

Allereerst dienen zij goed geïnformeerd te worden over hun rechten: over hun recht om te participeren (artikel 12 IVRK), maar ook over hun recht om veilig op te groeien, zonder welke vorm van geweld dan ook (artikel 19 IVRK). Het General Comment beschrijft dat kindermishandeling door kinderen vaak wordt gezien als iets wat geaccepteerd is; kinderen moeten daarom gewezen worden op hun recht om op te groeien zonder geweld (CRC, 2009). Dit wordt ook benadrukt door de Gezondheidsraad (2011) in hun adviesrapport over de behandeling van de gevolgen van kindermishan-

deling. Psycho-educatie voor alle slachtoffers, ook wanneer er nog geen aanwijsbare schade is, zou een belangrijk onderdeel van de behandeling moeten zijn. Dit helpt om de mishandeling in het juiste perspectief te plaatsen. Dit wordt eveneens in een Fins onderzoek onder pleegkinderen en pleegzorgbegeleiders onderstreept. Professionals geven aan dat zij kinderen graag willen vertellen dat de situatie niet hun schuld is, omdat kinderen zich vaak schuldig lijken te voelen. Professionals ervaren dat het veelal nodig is om kinderen dit meerdere keren uit te leggen (Pöllki et al., 2012).

Ten tweede komt in verschillende onderzoeken het belang van het inhoudelijk informeren van kinderen over het jeugdbeschermingsproces naar voren: hoe verloopt het proces en hoe vindt de besluitvorming plaats (Cashmore, 2002)? Wanneer kinderen niet (goed) begrijpen wat er allemaal gebeurt en gaat gebeuren, is betekenisvolle participatie niet mogelijk (Cossar, Brandon & Jordan, 2014). Als kinderen wel goed geïnformeerd zijn en begrijpen wat er gebeurt, geeft hen dit juist een gevoel van veiligheid en controle (Woolfson, Hefferman, Paul, & Brown, 2010).

Ten derde dienen kinderen geïnformeerd te worden over de mogelijkheden tot participatie en de mogelijke consequenties hiervan. Ze dienen op de hoogte te zijn van hoe participatie plaatsvindt (het participatieproces), de focus en het doel van participatie en de potentiële impact ervan (CRC, 2009). Dit is nodig voor dat kinderen daadwerkelijk een keuze kunnen maken of, en hoe, zij willen participeren. Er dient hier sprake te zijn van openheid en eerlijkheid, om teleurstelling te voorkomen (Cashmore, 2002).

Tot slot dienen kinderen achteraf, bijvoorbeeld na een beschermingsonderzoek door de Raad voor de Kinderbescherming, geïnformeerd te worden over de uitkomsten en beslissingen. Daarnaast dienen kinderen feedback te krijgen over hoe hun perspectief en belangen zijn meegewogen in de besluitvorming (CRC, 2009). Uit onderzoek blijkt dat kinderen graag informatie willen over (het proces van) besluitvorming. Ze willen dat er afspraken met hen gemaakt worden en dat deze afspraken worden nagekomen. Wanneer dit niet het geval is, willen ze graag uitleg waarom het proces niet volgens hun wens is verlopen of waarom er van de afspraken is afgeweken. Er dient transparantie en eerlijkheid te zijn over hoe de visie van het kind is meegewogen in de besluitvorming. Er dient dus uitleg gegeven te worden over de rol die de visie van het kind gespeeld heeft in de besluitvorming en wat de uiteindelijke beslissing betekent voor het kind (Cossar et al., 2014; Pöllki et al., 2012; Van Bijleveld et al., 2014).

Uit onderzoek blijkt echter dat kinderen zich veelal niet goed geïnformeerd voelen over wat er gebeurt, waarom ze in jeugdzorg zitten en wat ze kunnen verwachten (Van Bijleveld et al., 2015). Voor veel kinderen kwam de betrokkenheid van jeugdzorg als een verrassing (Dillon et al., 2015). Ook wanneer kinderen wel geïnformeerd zijn, begrijpen zij de informatie die ze krijgen niet altijd (Pöllki et al., 2012). Zo vonden Engelse onderzoekers, die de ervaringen van 26 kinderen (6-17 jaar) in de Engelse jeugd bescherming onderzochten, dat de meeste kinderen slechts gedeeltelijk begrepen wat er gebeurde (Cossar et al., 2014). Wanneer kinderen niet goed weten wat zij kunnen verwachten, kan dit leiden tot onbegrip, stress, twijfel en wantrouwen (Cossar et al., 2014; Dillon et al., 2015; Pöllki et al., 2012; Woolfson et al., 2010). Ook uit Nederlands onderzoek onder 16 uithuisgeplaatste kinderen die onder toezicht stonden van (destijds) Bureau Jeugdzorg, bleek dat velen zich niet goed geïnformeerd voelden. Het was voor hen belangrijk om te weten wat er gebeurde en waarom, ook wanneer besluiten niet van te voren met hen gedeeld kunnen worden. Wanneer er plotselinge, onverwachte beslissingen worden genomen, willen kinderen hier graag (desnoods achteraf) over geïnformeerd worden. Op deze manier kunnen ze besluiten of onverwachte gebeurtenissen beter accepteren (Van Bijleveld et al., 2014).

Kinderen in onderzoek uit Engeland die wél goed begrepen wat er gebeurde, waren vaak ouder. Zij hadden meestal een brochure gekregen en mondelinge informatie van de professional. Ook hadden zij vaak rapportages ingezien. Inzicht in de inhoud van de rapportages vinden kinderen belangrijk (Cossar et al., 2014). Naast de manier waarop de informatie wordt gegeven, is de timing belangrijk. Zo kan het op momenten die emoties en stress opleveren bij het kind moeilijker zijn om de informatie te begrijpen (Cashmore, 2002; Pöllki et al., 2012).

Horen

Kinderen geven aan dat zij het belangrijk vinden om de mogelijkheid te krijgen om hun mening en visie te geven. Uit een onderzoek in Finland van Pöllki e.a. (2012) onder pleegkinderen komt naar voren dat het niet gehoord voelen hen een gevoel van hulpeloosheid geeft; kinderen hadden, voornamelijk voorafgaand aan de uithuisplaatsing, het gevoel dat er niemand naar hen luisterde, terwijl zij juist zo de behoefte hadden om over hun situatie te praten. Het General Comment beschrijft dan ook dat het voor kinderen mogelijk gemaakt moet worden en dat zij aangemoedigd moeten worden om hun mening

kenbaar te maken; zij moeten de mogelijkheid krijgen om zich uit te drukken (CRC, 2009).

Bovendien geven kinderen aan dat zij waardevolle informatie kunnen geven die belangrijk is voor de besluitvorming. Zo benoemen pleegkinderen in het onderzoek van Pöllki en collega's (2012) verbaasd te zijn dat het professionals niet lukte om de reële situatie in beeld te krijgen en dat het voor hun ouders mogelijk was om problemen te verbergen. Ook in het onderzoek van Van Bijleveld e.a. (2014) in Nederland geven uithuisgeplaatste kinderen aan dat zij belangrijke informatie kunnen geven over de kans van slagen van voorgestelde oplossingen; zij denken vooral goed te kunnen aangeven wanneer oplossingen niet zullen werken.

Echter, enkel het vragen naar de visie of de mening van het kind is niet genoeg: er moet daadwerkelijk de bereidheid zijn om hiernaar te luisteren (CRC, 2009). Kinderen vinden het belangrijk dat professionals oprechte interesse in hen tonen, dat er naar hen geluisterd wordt, en dat hun mening in elk geval in overweging genomen wordt (Cossar et al., 2014; Pöllki et al., 2012). In het onderzoek van Van Bijleveld e.a. (2014) gaven kinderen aan het gevoel te hebben dat, ondanks dat zij gevraagd waren naar hun mening, er niemand naar hen luisterde. Zij willen serieus genomen worden en willen dat hun mening meetelt. Volgens kinderen dragen de volgende aspecten bij aan het gevoel serieus genomen te worden: 1) echte interesse van de professional, 2) gelooft worden door de professional, 3) uitleg waarom het proces niet volgens de wensen van het kind gaat, 4) in contact blijven ook wanneer er geen probleem is, en 5) geconsulteerd worden voordat er beslissingen genomen worden en er onderhandeld wordt wat deze beslissingen moeten zijn.

Tot slot dient er aandacht te zijn voor de wijze waarop de professional kinderen de mogelijkheid geeft hun visie kenbaar te maken en de wijze waarop de professional informatie verzamelt bij kinderen; er dient sprake te zijn van een dialoog (CRC, 2009). Alleen in bepaalde omstandigheden kunnen kinderen écht zeggen wat zij denken. Het is belangrijk dat deze omstandigheden kindvriendelijk zijn. Zo kunnen kinderen het bijvoorbeeld prettiger vinden om te praten tijdens een wandeling of een autorit. Jonge kinderen kunnen zich vaak uitdrukken door middel van tekenen, spel of het vertellen van verhalen. Professionals moeten hierin flexibel zijn en openstaan voor verschillende mogelijkheden (Archard & Skivenes, 2009).

Uit onderzoek wordt echter duidelijk dat kinderen

de manier waarop er naar hun mening of visie gevraagd wordt niet altijd als prettig ervaren. Zo kunnen gesprekken met professionals in de jeugdbescherming als 'ondervraging' ervaren worden, wat een gevoel van bedreiging kan geven. Kinderen krijgen zo het gevoel dat hun verhaal een bron van bewijs is, met als gevolg dat ze voorzichtig en strategisch zijn in wat ze vertellen (Cossar, et al., 2014). Kinderen hebben behoefte aan 'echte', face-to-face, informele communicatie (Cashmore, 2002; Dillon et al., 2015).

Ook zijn formele bijeenkomsten met meerdere hulpverleners en ouders, voor bijvoorbeeld het bespreken van hulpverleningsplannen, veelal een manier waarop kinderen in staat gesteld worden om hun mening te geven. Uit onderzoek komt echter naar voren dat kinderen niet altijd uitgenodigd worden voor dergelijke bijeenkomsten (Cossar et al., 2014; Pöllki et al., 2012). Wanneer kinderen wel aanwezig zijn, blijkt dat zij dit deze veelal als negatief ervaren; zij ervaren hun positie als zwak, de bijeenkomsten als stressvol en hebben het gevoel dat er niet naar hen geluisterd wordt. Ook hebben ze het gevoel niet goed voorbereid en ondersteund te worden bij de bijeenkomsten (Dillon, et al. 2015). Daarnaast geven kinderen aan dat ze soms rare vragen of vragen over hun ouders moeten beantwoorden in het bijzijn van hun ouders. Kinderen willen echter niet altijd een actieve rol, maar kiezen er soms ook voor om een passieve rol aan te nemen tijdens de bijeenkomsten; door te luisteren krijgen ze zo ook de nodige informatie. Ook willen kinderen soms liever dat bijvoorbeeld de pleegouders de visie van het kind kenbaar maken tijdens bijeenkomsten (Pöllki, et al., 2012). Er zou meer aandacht moeten zijn voor de complexiteit van de participatie van kinderen in dergelijke bijeenkomsten; wanneer dit niet goed gaat, kan participatie een disempowerend effect hebben in plaats van een positieve uitwerking (Cossar et al. 2014; Dillon et al., 2015; Pöllki, et al., 2012). Cashmore (2002) geeft in haar literatuurreview aan dat kinderen informeel contact met een professional verkiezen boven dergelijke formele bijeenkomsten.

Betrekken in besluitvorming

Artikel 12 van het IVRK beschrijft dat kinderen niet alleen de mogelijkheid moeten krijgen om hun visie te geven, maar dat hun perspectief ook daadwerkelijk meegewogen dient te worden in besluitvorming; er moet dus ook echt iets gedaan worden met wat het kind vertelt (CRC, 2009). In verschillende onderzoeken benoemen kinderen dat er eerst naar hun mening en verhaal geluisterd moet worden voordat er beslissin-

gen genomen worden; hun mening en wensen moeten in de besluitvorming in ieder geval in overweging genomen worden. Ze willen betrokken worden bij besluiten die hen aangaan, ze willen hier inspraak in hebben en geïnformeerd worden over beslissingen (Cossar et al., 2014; Pöllki et al., 2012; Van Bijleveld et al., 2014). Dit staat ook zo beschreven in het General Comment: kinderen zouden betrokken moeten worden in besluitvorming en zoals aangegeven dienen zij geïnformeerd te worden over de beslissingen en hoe hun perspectief hier invloed op heeft gehad en/of hierin is meegewogen. Dit moet garanderen dat er niet alleen naar het kind geluisterd wordt als een formaliteit, maar dat de visie van het kind ook echt serieus wordt genomen (Committee on the Rights of the Child, 2009).

Uit verschillende onderzoeken blijkt echter dat kinderen de ervaring hebben geen of slechts beperkte invloed te hebben op belangrijke beslissingen (Van Bijleveld et al., 2015; Bell, 2002; Cashmore, 2002; Leeson, 2007). Ook al kregen kinderen de mogelijkheid om hun stem te laten horen, dan had dit lang niet altijd tot resultaat dat hun visie ook daadwerkelijk invloed had op beslissingen die genomen werden (Bell, 2002; Van Bijleveld et al., 2014). Ouders, instellingen en professionals hebben volgens kinderen de meeste invloed bij het nemen van beslissingen. Kinderen stellen echter niet dat zij per se zelf de beslissing willen nemen, maar hun mening moet wel in overweging genomen worden en beslissingen moeten aan hen worden uitgelegd (Van Bijleveld et al., 2014).

Participatie als een continu proces

Naast de drie elementen van betekenisvolle participatie, wordt in het General Comment beschreven dat participatie gezien moet worden als een proces en niet als iets wat op één moment kan plaatsvinden; alleen wanneer kinderen in het gehele proces de mogelijkheid krijgen te participeren, kan er daadwerkelijk sprake zijn van betrokkenheid bij de besluitvorming (Dillon et al., 2015). Zo zouden kinderen volgens het General Comment bijvoorbeeld voorafgaand aan een gesprek geïnformeerd moeten worden, vervolgens gesproken moeten worden, en uiteindelijk geïnformeerd moeten worden over uitkomsten. Daarnaast staat in het General Comment beschreven dat kinderen betrokken zouden moeten zijn bij de monitoring en evaluatie. Participatie kan dus niet gezien worden als één moment waarop er met een kind gesproken wordt om informatie te verkrijgen (CRC, 2009).

Voor de jeugdbescherming houdt dit in dat kinde-

ren in alle verschillende fasen de mogelijkheid tot participatie moeten krijgen. Cossar en collega's (2014) benoemen de volgende vier kernprocessen van de Engelse jeugdbescherming: assessment, planning, interventie en review. Voor de Nederlandse jeugdbescherming betekent dit het hele jeugdbeschermingsproces van signaleren, melden, onderzoeken, hulpverlening en het monitoren/evalueren van de hulpverlening.

Uit onderzoek komt naar voren dat het extra belangrijk is om kinderen vanaf het begin te betrekken: negatieve ervaringen uit het verleden hebben invloed op de participatie van kinderen in de huidige situatie. Zo gaf een participant in het onderzoek van Dillon en collega's (2015) aan niet meer te willen participeren door negatieve ervaringen in het verleden. In het onderzoek van Van Bijleveld e.a. (2014) komt naar voren dat kinderen erg pessimistisch zijn over mogelijke verbeteringen van participatie in de jeugdbescherming. Zij lijken geaccepteerd te hebben dat ze weinig invloed hebben op hun situatie. Sommige kinderen zeggen zelfs, gebaseerd op hun ervaringen, dat ze hun mening niet meer geven omdat er toch niemand naar hen luistert. Hun teleurstelling onderstreept het belang van betekenisvolle participatie vanaf de eerste fases van de jeugdbescherming, omdat kinderen het op een gegeven moment opgeven wanneer zij hier negatieve ervaringen mee hebben. Daarnaast dient er steeds opnieuw bekeken te worden in hoeverre kinderen kunnen en willen participeren in het proces; wanneer kinderen eerder niet wilden participeren, kunnen zij hier later in het proces wellicht wel aan toe zijn (Dillon et al., 2015).

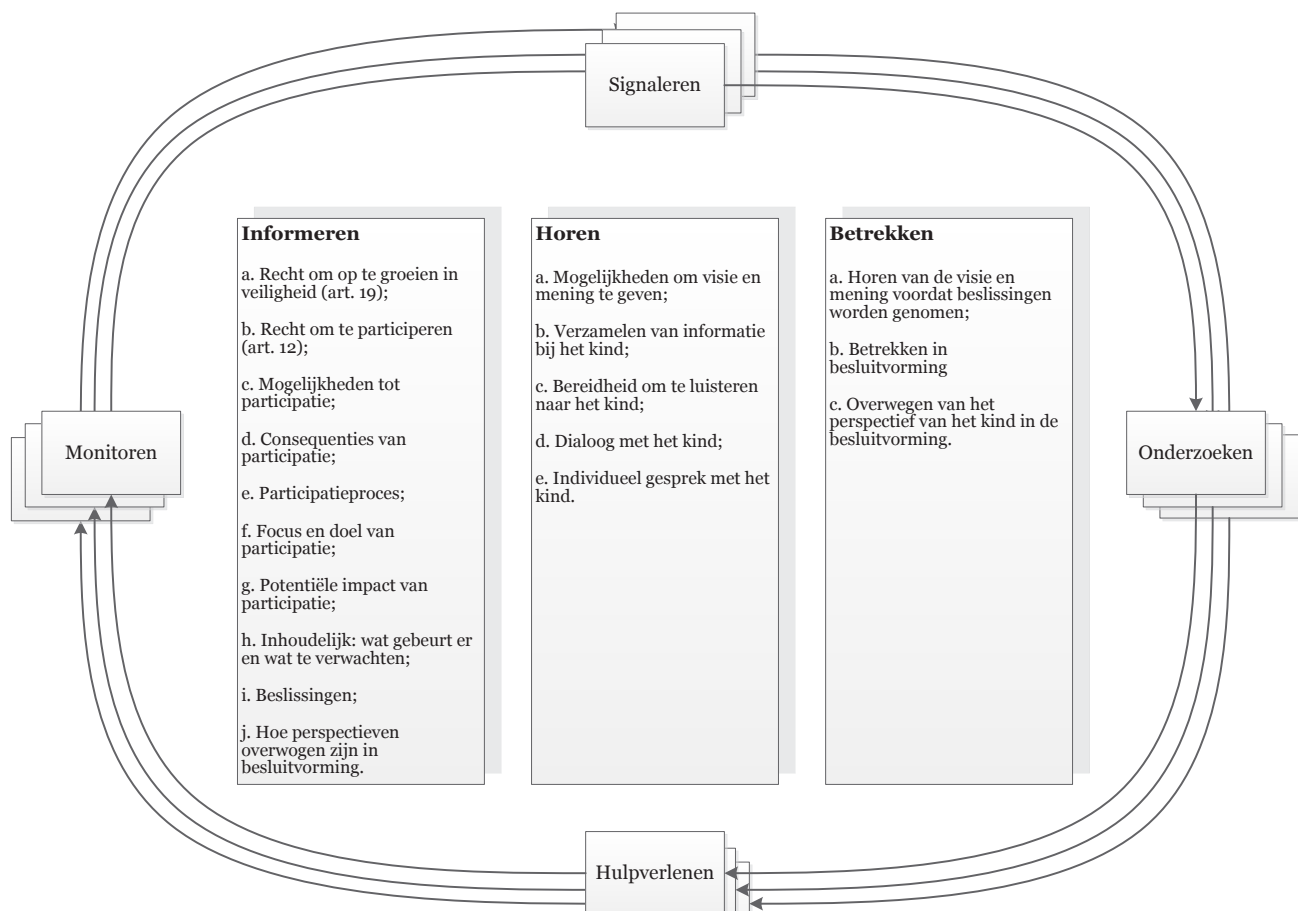
Het informeren, horen en betrekken van kinderen in besluitvorming zijn volgens het General Comment noodzakelijke aspecten om betekenisvolle participatie in de jeugdbescherming te kunnen realiseren. Deze elementen worden in wetenschappelijk onderzoek ook door kinderen aangegeven. Daarnaast wordt in zowel het General Comment als wetenschappelijk onderzoek het belang van participatie als een continu proces onderstreept. Dit resulteert in het model van betekenisvolle participatie (figuur 1).

Gedurende dit participatieproces is het opbouwen van een vertrouwensrelatie van belang. Kinderen hebben behoefte aan iemand die naar hen luistert en hen serieus neemt voordat er een beslissing wordt genomen (Cossar et al., 2014). Bovendien zijn kinderen afhankelijk van professionals voor mogelijkheden tot participatie: de mogelijkheden tot participatie hangen af van de bereidheid van professionals om kinderen te betrekken in plaats van de mogelijkheden

van kinderen tot participatie (Archard & Skivenes, 2009; Dillon et al., 2015; Pöllki et al., 2012). Het opbouwen van een vertrouwensrelatie met een professional wordt in wetenschappelijk onderzoek dan ook beschreven als een belangrijk aspect van betekenisvolle participatie (Bell, 2002; Cossar et al., 2014). Kinderen geven aan dat de meest effectieve communicatie kan plaatsvinden wanneer de relatie tussen kind en professional gebaseerd is op vertrouwen, privacy en eerlijkheid (Dillon et al., 2015); alleen in een dergelijke relatie kunnen kinderen echt hun gevoelens en gedachten onder woorden brengen (Cossar et al., 2014). Het belang van een vertrouwensrelatie wordt nog eens extra benadrukt voor kinderen in de jeugdbescherming: zij hebben vaak eerdere ervaringen met volwassenen die zij niet konden vertrouwen (Dillon et al., 2015; Pöllki et al., 2012). Voor het opbouwen van een vertrouwensrelatie is tijd, continuïteit en stabiliteit vereist (Bell, 2002; Cashmore, 2002; Pöllki et al., 2012). Voor kinderen is het belangrijk dat professionals doen wat ze zeggen, empathie tonen en oog hebben voor goed gedrag en goede bedoelingen (Gallagher et al., 2011). Kinderen willen graag face-to-face, informeel contact met de professional (Dillon et al., 2015) en willen graag alleen kunnen spreken met de professional (Pöllki et al., 2012; Bell, 2002). Het is voor hen belangrijk dat

de professional niet te ver van hen afstaat en goed te bereiken is. Hierin is bijvoorbeeld het delen van contactgegevens belangrijk (Vis et al., 2012 in Dillon et al., 2015), maar ook een passende locatie die niet intimiderend is en waar ze vrij hun mening kunnen geven. Professionals geven zelf aan behoefte te hebben aan creatieve methoden om uitleg te geven aan kinderen en hun wensen en gevoelens te achterhalen (Sanders & Mace, 2006).

Uit verschillende onderzoeken komt echter naar voren dat de relatie met de professional niet altijd positief wordt ervaren. In het onderzoek van Cossar en collega's (2014) geeft de helft van de kinderen aan een goede relatie met de professional te hebben. Zij vinden het vervelend wanneer de professional ver van hen af staat en moeilijk te bereiken is, terwijl het iemand is die belangrijke beslissingen over hun leven neemt. Zo hebben kinderen lang niet altijd zelf de contactgegevens van de professional (Dillon et al., 2015), terwijl de bereikbaarheid van de professional nu net een belangrijk aspect van een vertrouwensrelatie is voor kinderen (Pöllki et al., 2012). Daarnaast heeft discontinuïteit van contact met de professional een negatief effect; dit kan leiden tot gevoelens van vergeten te zijn en verwarring (Bell, 2002).

Figuur 1. Dimensies van betekenisvolle participatie in het jeugdbeschermingsproces

(Hoe) is participatie ingebed in het Nederlandse jeugdbeschermingsbeleid?

Zoals beschreven door verschillende onderzoekers is het van belang dat participatie van kinderen goed verankerd is in het jeugdbeschermingsbeleid. Shier (2001) beschrijft dat er drie fases zijn in de realisatie van participatie van kinderen: opening, mogelijkheden en verplichting. Er is sprake van een opening wanneer de professional er klaar voor is om dit niveau van participatie te realiseren, door persoonlijke inzet of overtuiging hebben zij de wil en intentie kinderen te betrekken. Deze intenties van professionals maken echter nog niet dat het ook daadwerkelijk mogelijk is om op dit niveau te werken; de mogelijkheden hiervoor moeten vanuit de organisatie gecreëerd worden. De laatste fase is wanneer het daadwerkelijk het beleid van een organisatie wordt en daarmee een verplichting voor professionals om op een bepaald participatieniveau te opereren.

Verankering in het beleid bepaalt dus onder andere in welke mate participatie van kinderen in de jeugdbescherming mogelijk is. Duidelijkheid in wetgeving, beleid en richtlijnen geven professionals in de praktijk hiervoor concrete handvatten; zonder professionele richtlijnen in beleid is participatie van kinderen afhankelijk van individuele beslissingen (Morris et al., 2013). Daarom zal in dit hoofdstuk het Nederlandse jeugdbeschermingsbeleid¹ geanalyseerd worden. Belangrijk voor het beleid zijn de Jeugdwet, de Wet Verplichte Meldcode Kindermishandeling en Huiselijk Geweld, het Handelingsprotocol van Veilig Thuis, de beleidsstukken van de Raad voor de Kinderbescherming en de geldende wetten en reglementen voor kinderrechtshouders. Deze beleidsstukken zijn geanalyseerd aan de hand van figuur 1: het model voor betekenisvolle participatie.

Jeugdwet

De Jeugdwet vervangt sinds 2015 de Wet op de Jeugdhulpverlening. Een belangrijk aspect van deze nieuwe wetgeving is de decentralisatie van de zorg voor jeugd: sinds 2015 zijn de gemeenten verantwoordelijk voor de organisatie en het functioneren van de zorg voor jeugd; naast preventie, dienen gemeenten nu jeugdhulp, kinderschermingsmaatregelen en jeugd-reclassering te organiseren.

Het doel van de Jeugdwet is het voorkomen van zorgafhankelijkheid en het versterken van de eigen kracht van de jongere en van het zorgend en oplossend vermogen van diens gezin en het sociale netwerk. Voorop staan de zorgrelaties tussen mensen onderling: bemoeienis van buiten dient primair gericht te zijn op herstel en versterking van de eigen kracht en is van tijdelijke aard. Op deze manier moet gerealiseerd worden dat jeugdigen zich (weer) zonder belemmering of bedreiging kunnen ontwikkelen en naar vermogen kunnen participeren in de maatschappij. Deze doelstelling maakt dat de focus van de jeugdhulpverlening is veranderd: er is sprake van een omslag van de ondersteuning, hulp en zorg aan jeugdigen en gezinnen naar meer preventie en uitgaan van eigen verantwoordelijkheid en eigen mogelijkheden (eigen kracht) van jeugdigen en hun ouders, daar waar mogelijk met de inzet van hun sociale netwerk.

Dit vraagt van professionals een vraaggerichte houding waarin zij uitgaan van de eigen kracht en verantwoordelijkheid van gezinnen; dit impliceert praten met ouders en jeugdigen in plaats van over hen. Volgens de Jeugdwet is het betrekken van ouders en jeugdigen dan ook cruciaal: bij het centraal stellen van de cliënt en het versterken van zijn positie kan het niet anders dan dat jongeren en ouders actief worden betrokken bij het inventariseren van en de keuze voor de gewenste vorm van hulp. Daarom dient er in gesprek en samenwerking met de jeugdige, ouders en het sociale netwerk in beeld gebracht te worden wat de hulpvraag is, wat de persoonlijke situatie is en op welke manier de eigen kracht van de jeugdige, het gezin en het sociale netwerk het beste kunnen worden ingezet. Het uitgangspunt in de jeugdhulpverlening is dan ook het principe dat ouders en jeugdigen eerst-verantwoordelijken zijn. Zij zijn het vertrekpunt van de hulp en ondersteuning en coördineren hun eigen (hulpverlenings)proces.

De rechtspositie van ouders en jeugdigen wordt vormgegeven door bepalingen over a) de verplichte informatie aan jeugdigen en ouders over de te verlenen jeugdhulp; b) toestemmingsvereisten; c) een effectieve en laagdrempelige klachtenbehandeling; en d) het realiseren van medezeggenschap van jeugdigen en ouders (cliëntenraad). Met de Jeugdwet wordt beoogd jeugdigen en ouders meer invloed te geven op de kwaliteit van de zorg die hen geboden wordt. De Jeugdwet beschrijft dat cliënteninvloed valt of staat met de houding van bestuurders en

1 Een overzicht van het huidige Nederlandse jeugdbeschermingsstelsel is gepubliceerd binnen onderzoeksproject Hestia: <http://www.projecthestia.com/en/briefings/>

professionals en het hebben van een gedeelde visie (namelijk tussen cliënten en instelling) op cliëntenparticipatie en de uitvoering hiervan.

De Jeugdwet besteedt extra aandacht aan de kinderschermingsmaatregelen in verband met het onvrijwillige karakter van deze maatregelen. Er wordt benadrukt dat dit enkel als laatste redmiddel moet worden ingezet en dat de noodzaak hiervan waar mogelijk moet worden voorkomen. Er wordt pas overgegaan tot een dergelijke maatregel wanneer de ontwikkeling van het kind (ernstig) wordt bedreigd en het duidelijk is dat hulpverleners in het vrijwillig kader, samen met de jongere, diens gezin en sociale netwerk, die bedreiging niet kunnen wegnemen.

In het kader van deze kinderschermingsmaatregelen verwijst de Jeugdwet naar artikel 8 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM): het recht op gezinsleven. De Jeugdwet beschrijft dat uit de jurisprudentie van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) naar voren komt dat in artikel 8 procedurele waarborgen omkleed liggen. Ouders en jeugdigen moeten daarom voldoende en vanaf het begin betrokken worden bij het besluitvormingsproces met betrekking tot verplichte kinderschermingsmaatregelen. Hieruit komt een aantal verplichtingen naar voren. Met betrekking tot informatievoorziening staat beschreven dat het gezin recht heeft op inzage in (proces)stukken; er mag geen relevant materiaal voor hen worden achtergehouden. Daarnaast moeten ouders op de hoogte worden gebracht van de beslissing en de motivering hiervan. Het initiatief tot informatievoorziening dient van het verantwoordelijk openbaar gezag uit te gaan. In de laatste verplichting wordt ingegaan op de mogelijkheid om de mening kenbaar te maken en dat deze mening meegewogen moet worden in besluitvorming. Echter, dit heeft alleen betrekking op ouders: de procedure moet het mogelijk maken dat ouders hun mening en belangen aan de autoriteiten kenbaar kunnen maken en de autoriteiten moeten hier rekening mee houden.

Wanneer een gezinsvoogd wordt aangesteld in het kader van een kinderschermingsmaatregel, dient deze gezinsvoogd er voor te zorgen dat de bedreigende situatie wordt weggenomen en dat het traject wordt ingezet van herstel en versterking van de eigen kracht van de jeugdige en van het probleemoplossend vermogen van gezin en sociale omgeving. De gezinsvoogd maakt daarom in overleg met ouders en jeugdige een plan, afgestemd op de behoeften en mogelijkheden van de jeugdige in diens context (Memorie van Toelichting Jeugdwet, 2013).

Kortom, het belang van het betrekken van jeugdigen wordt onderschreven in de Jeugdwet. Er wordt beschreven dat jeugdigen geïnformeerd moeten worden, gehoord moeten worden en dat zij invloed en regie moeten hebben over hun eigen leven. Er wordt echter niet heel concreet beschreven wat er precies met jeugdigen besproken moet worden en hoe en wanneer dit gedaan moet worden. Zo wordt het niet duidelijk waarover jeugdigen precies geïnformeerd zouden moeten worden, op welke manier zij gehoord moeten worden en hoe hun visie overwogen moet worden in de besluitvorming. Het blijft algemeen dat jeugdigen betrokken moeten worden, in lijn met het eigen-kracht-principe. De meer concrete uitwerking van verplichtingen van autoriteiten in de besluitvorming met betrekking tot kinderschermingsmaatregelen richt zich bovendien voornamelijk op het betrekken van ouders.

Basismodel Meldcode Huiselijk Geweld en Kindermishandeling

Sinds juli 2013 zijn vele instellingen en professionals verplicht om te werken met een Meldcode Huiselijk Geweld en Kindermishandeling. Er is een basismodel voor een meldcode opgesteld, die vertaald en gespecificeerd dient te worden naar de specifieke situatie van iedere instelling. Deze Meldcode richt zich op het begin van het jeugdbeschermingsproces: het signaleren en eventueel melden van kindermishandeling. Het basismodel van de meldcode bestaat uit de volgende stappen: 1) In kaart brengen van de signalen; 2) Collegiale consultatie en zo nodig raadplegen van Veilig Thuis of een deskundige op het terrein van letselduiding; 3) Gesprek met de client; 4) Wegen van het geweld of de kindermishandeling; en 5) Beslissen: hulp organiseren of melden.

In stap drie (gesprek met de cliënt) en stap vijf (de besluitvorming: hulp organiseren of melden) wordt aandacht besteed aan participatie van jeugdigen. In stap drie van de Meldcode wordt beschreven dat openheid een belangrijke grondhouding is in de verschillende vormen van dienstverlening aan de cliënt. Daarom wordt in het stappenplan zo snel mogelijk contact gezocht met de cliënt (of met zijn ouders) om de signalen te bespreken. In het gesprek met de cliënt gaat het er om dat de beroepskracht uitleg geeft over het doel van het gesprek; de signalen bespreekt, dat wil zeggen de feiten die zijn vastgelegd en de waarnemingen die zijn gedaan; de cliënt uitnodigt daarop te reageren; en pas na reactie zo nodig komt met een interpretatie van wat werd gezien en gehoord en wat in reactie daarop is verteld.

In uitzonderlijke situaties kan afgezien worden van een gesprek met de cliënt. Het moet dan gaan om situaties waarin er concrete aanwijzingen zijn dat door het voeren van het gesprek de veiligheid van een van de betrokkenen in het geding zou kunnen komen. Ook kan worden afgezien van het gesprek wanneer er goede redenen zijn om aan te nemen dat de cliënt daardoor het vertrouwen kwijtraakt in de beroepskracht en de contacten met de beroepskracht zal verbreken wat tot gevolg heeft dat de cliënt uit het zicht raakt.

Er kan dus met het kind en/of de ouders gesproken worden. Er wordt in de Meldcode echter wel gewezen op het belang van het spreken met het kind, ook wanneer het kind nog jong is. Er wordt ook op gewezen dat het mogelijk van belang kan zijn een kind even alleen te spreken, zodat het kind zich vrij kan uiten. Wat hiervoor de procedures zijn, hangt af van de relatie van de beroepskracht tot het kind en de procedures van de betreffende instelling (bijvoorbeeld voor een leerkracht of een kinderarts). Het uitgangspunt is dat ouders hierover vooraf geïnformeerd worden. Maar ook hier kan een uitzondering worden gemaakt wanneer dit een risico vormt voor de veiligheid van één van de betrokkenen. De beroepskracht dient uiteindelijk zelf te beoordelen of een gesprek zinvol en mogelijk is; het is niet verplicht.

In stap vijf van de Meldcode wordt beschreven dat de beroepskracht, voordat een melding wordt gedaan, contact moet zoeken met de cliënt over de melding. De beroepskracht moet de cliënt uitleggen een melding te willen doen, wat een melding voor de cliënt betekent en wat het doel van de melding is. Vervolgens vraagt de beroepskracht de cliënt om een reactie hierop. Wanneer de cliënt nog geen 12 jaar oud is, dan wordt het gesprek gevoerd met de ouders van de cliënt, zo staat beschreven in de Meldcode. De beroepskracht beoordeelt zelf of een gesprek met de jeugdige, gelet op de aard van de melding, de relatie met de jeugdige cliënt en de leeftijd van de cliënt, mogelijk en gewenst is. Is de cliënt al wel 12 maar nog geen 16 jaar dan wordt het gesprek gevoerd met de cliënt en of met de ouder (Ministerie van VWS, 2013).

Er wordt in de Meldcode dus wel beschreven dat het goed zou zijn om met kinderen in gesprek te gaan. Echter, dit is geen verplichting wanneer het kind nog jonger is dan 12 jaar. Ook worden er geen concrete richtlijnen gegeven voor het spreken met kinderen. Wat betreft stap 3 lijkt het kind enige invloed te kunnen hebben op de besluitvorming: de beroepskracht mag pas een oordeel vormen/interpreteren wanneer er met de cliënt gesproken is. Verder lijkt de focus voornamelijk te liggen op het informeren van het kind.

Handelingsprotocol Veilig Thuis

Iedereen met zorgen over kindermishandeling kan contact opnemen met Veilig Thuis (AMHK); voor het vragen van advies of voor het doen van een melding. In het geval van een adviesvraag, worden enkel de gegevens van de adviesvrager geregistreerd en is er geen contact met het betreffende gezin. Indien er een melding gedaan wordt, worden de gegevens van het betreffende gezin geregistreerd en kan er een onderzoek gestart worden door Veilig Thuis.

Het nationale handelingsprotocol voor Veilig Thuis, dat tegelijk met de Jeugdwet in werking is getreden in 2015, heeft tot doel dat alle gezinnen, op elke locatie, op dezelfde manier behandeld worden met dezelfde kwaliteit. De taal in het handelingsprotocol is in lijn met de Jeugdwet: er wordt gefocust op de eigen kracht van het gezin, gericht op het gezin als systeem. De basisprincipes van het protocol beschrijven dan ook dat gezinsleden en hun netwerk actief betrokken moeten worden; ook kinderen die slachtoffer of getuige zijn van huiselijk geweld. Participatie van jeugdigen wordt in het protocol gerelateerd aan het IVRK: er wordt beschreven dat gesprekken met de jeugdige nodig zijn om recht te doen aan het recht op participatie en het recht op bescherming; om veiligheid te kunnen garanderen is betrokkenheid van jeugdigen essentieel (Baeten, 2014).

Informeren

Voor het informeren van jeugdigen geeft het handelingsprotocol de leeftijdsgrens van 12 jaar. Er kan op verschillende manieren uiting gegeven worden aan de informatieverplichting; zo kunnen betrokkenen in een persoonlijk gesprek, telefonisch of schriftelijk geïnformeerd worden. Het handelingsprotocol stelt dat Veilig Thuis altijd open moet zijn over methoden, oordelen en beslissingen. Het uitgangspunt is dat Veilig Thuis transparant werkt en direct betrokkenen informeert over de (volledige inhoud van de) melding, de functie en werkwijze van Veilig Thuis, het plan van aanpak, de vervolgstappen en, indien van toepassing, de uitvoering van het onderzoek. Alleen in uitzonderlijke gevallen kan er een onderzoek gestart worden zonder het informeren van het gezin, namelijk 'als dit voor (het beoordelen van) de veiligheid van (een of meer) betrokkenen, voor de veiligheid van medewerker van het AMHK of de veiligheid van anderen noodzakelijk is' (Baeten, 2014, p.10). Daarnaast dient Veilig Thuis open te zijn naar direct betrokkenen over het opvragen en delen van informatie met andere professionals of instanties; wanneer de veiligheid

dit toelaat, worden direct betrokkenen hier vooraf over geïnformeerd en wordt hen om een reactie gevraagd. Ook worden direct betrokkenen in principe geïnformeerd over de identiteit van de melder, tenzij de melder anonimiteit is gegarandeerd. Wanneer Veilig Thuis besluit geen onderzoek te starten maar direct doorverwijst naar (reeds betrokken) hulpverlening, kan Veilig Thuis zonder overleg met direct betrokkenen contact leggen met deze hulpverleners en afspreken dat zij direct betrokkenen informeren over de inhoud van de melding en de betrokkenheid van Veilig Thuis. Tot slot wordt in het handelingsprotocol beschreven dat Veilig Thuis direct betrokkenen informeert over hun rechten op inzage en recht op vernietiging van het dossier indien de melding weerlegd is (Baeten, 2014).

Horen

Daarnaast spreekt Veilig Thuis met gezinsleden om informatie te verzamelen. Gesprekken met de direct betrokkenen zijn de eerste fase van het onderzoek. Veilig Thuis moet ten minste één keer met alle direct betrokkenen individueel spreken om inzicht te krijgen in: 1) de geschiedenis, aard, omvang en ernst van het geweld; 2) de beleving van de (on)veiligheid; 3) risicofactoren en beschermende factoren; en 4) voorwaarden voor herstel en veiligheid. De mening van de direct betrokkenen over de melding en het geweld moet worden meegenomen in het onderzoek. Specifiek voor kinderen beschrijft het protocol dat hun betrokkenheid essentieel is om de veiligheid te kunnen waarborgen. Voor alle onderzoeken geldt daarom voor betrokken kinderen dat zij: 1) tenminste worden gezien; 2) worden gesproken, in ieder geval wanneer zij 6 jaar of ouder zijn; 3) het recht hebben op een individueel gesprek; 4) het recht hebben, wanneer zij 12 jaar of ouder zijn, om deel te nemen aan gesprekken met hun ouders of verzorgers en het bij het gezin betrokken netwerk, wanneer plannen en afspraken worden gemaakt over het tot stand brengen van duurzame veiligheid en over herstel van de ontwikkelingskansen voor het kind. In principe moet Veilig Thuis spreken met alle kinderen in het gezin. Indien nodig moet dit gesprek gevoerd worden door een gedragswetenschapper, maar minstens door een professional die daartoe opgeleid is. Aanvullend kan er specialistisch of diagnostisch onderzoek uitgevoerd worden om vast te kunnen stellen of er sprake is van kindermishandeling, wat de gevolgen zijn voor het kind en welke vorm van ondersteuning nodig is. Het is afhankelijk van de leeftijd van het kind in hoeverre er toestemming van ouders nodig is om te spreken met het kind. Daarnaast kan er in uitzonderlijke gevallen voor gekozen worden om niet met het kind te

spreken (Baeten, 2014).

Betrekken bij besluitvorming

De mening van direct betrokkenen over de melding en het geweld moet worden meegenomen in het onderzoek en moet worden opgenomen in het onderzoeksrapport. Er wordt echter niet duidelijk beschreven of en hoe de visie van jeugdigen meegewogen moet worden in de besluitvorming. Het handelingsprotocol stelt wel dat Veilig Thuis geen oordeel of mening geeft over gezinsleden met wie Veilig Thuis zelf geen contact heeft gehad. Ook wordt beschreven dat indien er een veiligheidsplan opgesteld wordt, dit zoveel mogelijk in samenwerking met direct betrokkenen dient te gebeuren (Baeten, 2014).

Raad voor de Kinderbescherming

De Raad voor de Kinderbescherming (RvdK) is landelijk georganiseerd en valt onder het Ministerie van Veiligheid & Justitie. Het uitvoeren van beschermingsonderzoeken is één van de taken van de RvdK. Wanneer vrijwillige hulpverlening niet toereikend lijkt, komt de RvdK in beeld: zij onderzoeken of en welke kindbeschermingsmaatregel noodzakelijk is. Om inzicht te krijgen in het beleid van de RvdK zijn de volgende beleidsdocumenten geanalyseerd: Grondslagen van de RvdK (RvdK, 2012), het Kwaliteitskader van de RvdK (RvdK, 2016a) en het Protocol Beschermingstaken (RvdK, 2016b).

Internationale als ook nationale wetgeving vormt een belangrijke basis voor het beleid van de RvdK, omdat de RvdK in een juridische context werkt. Deze wetten zijn vertaald naar protocollen, richtlijnen en uitgangspunten en principes voor de RvdK. Het IVRK vormt een belangrijke basis voor het beleid van de RvdK. In de grondslagen van de RvdK wordt participatie van jeugdigen dan ook direct gerelateerd aan artikel 12 van het IVRK: het kind heeft het recht om gehoord te worden in alle besluiten die het kind aangaan; het kind moet geïnformeerd worden voordat er met het kind gepraat wordt en na het praten met het kind moet de informatie gewogen worden en moet het kind geïnformeerd worden op welke manier zijn of haar mening in overweging is genomen in de besluitvorming (RvdK, 2012).

Algemene principes van de RvdK zijn dat zij, als overheidsinstantie, moeten optreden als een onafhankelijke partij. In de jeugdbeschermingsketen hebben zij de taak om onafhankelijk te oordelen; er

moet sprake zijn van rechtelijke gelijkheid en zekerheid: elke burger moet dezelfde behandeling krijgen voor soortgelijke problemen en elke burger heeft het recht om te weten wat kan worden verwacht inzake betrokkenheid van de RvdK. Dit houdt in dat de RvdK transparant en controleerbaar moet werken (RvdK, 2012).

Ook het beleid van de RvdK focust, net als de Jeugdwet en het protocol van Veilig Thuis, op het systeem, op de eigen kracht en op het voorkomen van de noodzaak van gedwongen kinderschermingsmaatregelen. De focus op eigen krachten en oplossingen zou meer in lijn zijn met de situatie waardoor ouders en kinderen zich beter kunnen herkennen in het onderzoek. Daarnaast richt het beleid van de RvdK zich op de eigen verantwoordelijkheid van het gezin. Deze focus maakt dat samenwerken met gezinsleden tijdens een beschermingsonderzoek van groot belang is; de RvdK beschrijft bovendien dat maatschappelijke ontwikkelingen en nieuwe wetgeving het steeds belangrijker maken om te focussen op de perspectieven van betrokkenen. Het samenwerken met ouders en jeugdigen wordt door de RvdK beschreven als een belangrijk middel om te komen tot verbetering in de opvoedingssituatie en daarmee de ontwikkeling van jeugdigen. Ouders en jeugdigen moeten niet alleen betrokken worden om de RvdK van informatie te voorzien, maar zijn medeverantwoordelijk voor de oplossing; ze moeten een actieve rol hebben in een beschermingsonderzoek (RvdK, 2012).

Het belang van samenwerking is terug te zien in de methodische grondslag van de RvdK. Deze grondslag geeft een kader voor het handelen van de RvdK: de methodische grondslag start met het principe 'Participatie: autoriteit en partnerschap, positioneren en samenwerken'. Een beschermingsonderzoek dient uitgevoerd te worden in een samenwerking tussen de RvdK en ouders en jeugdigen, waarin de eigen verantwoordelijkheid van het gezin gerespecteerd wordt. Autoriteit betekent dat de RvdK een positie inneemt vanuit de overheid (ten aanzien van de maatschappelijke normen over opvoeding en ontwikkeling) en zij daarmee de buitengrenzen stellen. Partnerschap heeft betrekking op de samenwerking met ouders en jeugdigen, waarbij eigen verantwoordelijkheid van betrokkenen wordt gerespecteerd. Respect wordt in dit principe beschreven als zich verdiepen in het perspectief van de betrokkenen en de rollen van en relaties in het gezin. Dit vereist een open en nieuwsgierige houding met uitstel van oordeel. Participatie is als term gekozen tussen autoriteit en partnerschap in. De kern van participatie is dat men zich samen met de betrokkenen verdiept in de essentie van de bemoeienis en ook hen aanspreekt op hun verantwoordelijk-

heid en hen begrenst. Op die manier geeft de RvdK vorm aan de complexe opdracht om een balans te vinden tussen controle en compassie, tussen autoriteit en partnerschap. Participatie in die zin vraagt specifieke vaardigheden voor het werken bij de RvdK (RvdK, 2012).

In het kader van deze vaardigheden worden de houding en gespreksvoering beschreven als het hart van het methodisch werken van de RvdK; dit bepaalt de kwaliteit van een onderzoek. Om de methode van de RvdK echt goed uit te kunnen voeren, is hier veel en blijvende aandacht voor nodig. De volgende aspecten zijn hierin van belang: 1) het zien van complexiteit van opvoeden en opgroeien, waardoor men in de gesprekken zowel het ouder- als het kind-perspectief in kan nemen; 2) het tonen van compassie, mensen als mensen blijven zien en niet als het probleem; 3) het zoeken naar wat ouders en kinderen willen en het zoeken naar hun doelen; 4) het zoeken naar uitzonderingen, momenten waarop en situaties waarin het goed gaat en dit concretiseren en meenemen in de afwegingen; 5) het bewust zijn van eigen normen, waarden en referentiekader, zodat een andere werkelijkheid beter begrepen en geïnterpreteerd kan worden; en 6) het transparant kunnen zijn over (eigen) oordelen, maatschappelijke normen en beslissingen ten aanzien van het onderzoek. Daarnaast wordt benadrukt dat het in de gespreksvoering van belang is dat onderwerpen concreet gemaakt worden (RvdK, 2012).

Informereren

Omdat betrokkenheid van de RvdK veelal niet vrijblijvend is, wordt het informeren van ouders en kinderen over de bemoeienis en werkwijze als een voorwaarde gezien voor samenwerking met ouders en kinderen: wanneer zij weten wat de regels zijn van het beschermingsonderzoek, kunnen zij hierin een actievere rol hebben. Het geven van uitleg en het informeren van ouders en kinderen moet op verschillende momenten, verschillende niveaus en verschillende manieren gedaan worden. Zo dienen ouders en kinderen actief geïnformeerd te worden over: 1) de bemoeienis van de RvdK; 2) wat de RvdK gaat doen, hoe ze dit gaan doen, en wat zij hierin van ouders verwachten, aan de hand van het bespreken van het onderzoeksplan; en 3) de normen van de RvdK op het niveau van maatschappelijke normen en veiligheid. Daarnaast moet, op het niveau van oordeelsvorming, het oordeel concreet en inzichtelijk zijn om zo tot een verantwoord besluit te komen dat goed gecommuniceerd wordt (RvdK, 2012; 2016a).

Wanneer een instantie of professional een casus wil bespreken met de RvdK voor advies, moet deze instelling ouders en kinderen ouder dan 12 jaar hierover informeren. Dit moet gebeuren voorafgaand aan de bijeenkomst met de RvdK (RvdK, 2016b). In principe zijn ouders en kinderen ook aanwezig bij deze afspraak. Wanneer de RvdK daadwerkelijk een beschermingsonderzoek start, dient de RvdK het kind en de ouders actief te informeren over de werkwijze van de RvdK en over de (verwachte) duur van het onderzoek. Ook tijdens het onderzoek vormt het informeren van ouders en jeugdigen over de voortgang van het onderzoek een belangrijk aandachtspunt. De RvdK streeft ernaar dat kinderen en ouders begrijpen wat de RvdK doet en waarom (RvdK, 2016a). Elk beschermingsonderzoek wordt afgesloten met een adviesgesprek waarin ouders en jeugdigen geïnformeerd worden over de genomen beslissing (de verzochte kinderbeschermingsmaatregel en de consequenties hiervan), tenzij dit niet in het belang is van het kind of het onderzoek (RvdK, 2016a; 2016b). Daarnaast ontvangen ouders en kinderen vanaf 16 jaar het conceptrapport. Kinderen tussen de 12 en 16 jaar oud ontvangen minstens hun eigen deel van het rapport (het verslag van het gesprek met hen). Wanneer het niet in het belang van het kind is, kan de RvdK hier vanaf zien, maar moet dit wel gemotiveerd worden in het definitieve rapport. Wanneer het rapport definitief is, ontvangen ouders en kinderen (afhankelijk van hun leeftijd) ook het definitieve rapport (RvdK, 2016a).

Horen

Naast het informeren van kinderen en ouders, moet de RvdK gezinnen de mogelijkheid geven om hun visie te geven. Ouders en kinderen betrokken bij het onderzoek dienen altijd een afspraak te hebben met de RvdK. In het contact met ouders en kinderen moet de RvdK oog hebben voor hun wensen en doelen. Zoals aangegeven moeten ouders en kinderen de mogelijkheid krijgen om hun visie op de problemen te geven, maar ook om hun krachten en ideeën voor oplossingen te kunnen benoemen (RvdK, 2012). Wanneer het kind niet gesproken kan worden in verband met de leeftijd of het ontwikkelingsniveau, moet het minstens gezien zijn door de professional. Wanneer het niet mogelijk is om het kind te spreken of te zien, dient dit toegelicht te worden in het rapport (RvdK, 2016a).

Betrekken bij besluitvorming

De RvdK beschrijft dat deze visies meegewogen dienen te worden in de besluitvorming (RvdK, 2016a).

Gerelateerd aan artikel 12 van het IVRK moet de visie van kinderen meegewogen worden in de besluitvorming en moeten kinderen geïnformeerd worden hoe dit gedaan is (RvdK, 2012). Daarnaast krijgen ouders en kinderen vijf werkdagen de tijd en mogelijkheid om te reageren op het conceptrapport. Gebaseerd op de reactie van ouders en kinderen worden feitelijke onjuistheden aangepast of verwijderd. In het definitieve rapport wordt beschreven of en hoe de reactie van ouders en kinderen heeft geleid tot aanpassingen van het rapport en worden hun reacties bijgevoegd (RvdK, 2016).

Kinderrechter

De RvdK kan besluiten dat een kinderbeschermingsmaatregel nodig lijkt te zijn en de kinderrechter verzoeken een kinderbeschermingsmaatregel uit te spreken. Zo kan de kinderrechter een onder-toezichtstelling (OTS) uitspreken, met of zonder uithuisplaatsing, of het ouderlijk gezag beëindigen. Het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering, het Procesreglement Civiel Jeugdrecht (in het geval van een OTS en uithuisplaatsing) en het Procesreglement Gezag & Omgang (in het geval van beëindigen van het ouderlijk gezag) geven richtlijnen voor de kinderrechtter voor het behandelen van deze verzoeken.

Informeren

Er worden specifieke richtlijnen gegeven over het informeren van belanghebbenden. Een belanghebbende is gedefinieerd als degene op wiens rechten of verplichtingen de zaak rechtstreeks betrekking heeft. De volgende personen worden als belanghebbende aangemerkt in het procesreglement: 1) de ouder(s) met gezag; 2) de stiefouder, zolang deze met de verzorgende ouder samenleeft en de minderjarige tot zijn/haar gezin behoort; 3) de minderjarige van 12 jaar en ouder; en 4) de perspectief biedende pleegouder of de pleegouder die de minderjarige een jaar of langer verzorgt en opvoedt.

Voor de zitting moet de verzoeker (in veel gevallen de RvdK) uitleggen of en op welke manier de inhoud besproken is met de minderjarige en wat de reactie van de minderjarige hierop was (art. 799a Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering; Procesreglement Civiel Jeugdrecht, 2017; Procesreglement Gezag & Omgang, 2017). Alle betrokkenen ontvangen vervolgens dit verzoek. Echter, het Procesreglement Civiel Jeugdrecht, gericht op de OTS en MUHP, geeft aan dat de minderjarige de bijlagen van dit verzoek

niet ontvangt, zoals het rapport van de RvdK, omdat dergelijke rapporten veelal tevens informatie over andere personen bevatten. In plaats hiervan moet de verzoeker, veelal de RvdK, het verzoek met de minderjarige bespreken. Wanneer de minderjarige zelf vraagt naar het rapport, kan de kinderrechter besluiten om dit wel toe te zenden, zeker wanneer de minderjarige 16 jaar of ouder is (Procesreglement Civiel Jeugdrecht, 2017). Daarnaast wordt de uitnodiging voor de zitting verstuurd naar de verzoeker en alle belanghebbenden. Ieder van hen kan, samen met een advocaat, een schriftelijk verweerschrift indienen voor de zitting, naast een mondeling verweer tijdens de zitting (Procesreglement Civiel Jeugdrecht, 2017; Procesreglement Gezag & Omgang, 2017). Na de zitting moeten alle betrokkenen geïnformeerd worden over het besluit (art. 805 Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering).

Horen en betrekken bij besluitvorming

Voor het horen van kinderen worden specifieke richtlijnen gegeven in artikel 808 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering. De kinderrechter mag geen besluit nemen zonder dat de minderjarigen de mogelijkheid hebben gekregen om hun mening kenbaar te maken. In principe moet de kinderrechter de minderjarige minimaal twee keer uitnodigen voordat besloten kan worden de minderjarige niet te horen. Alleen in uitzonderlijke gevallen, zoals gevaarlijke situaties, kan de kinderrechter besluiten zonder de minderjarige te horen. Deze richtlijnen zijn echter enkel van toepassing voor kinderen van 12 jaar en ouder. Wanneer kinderen jonger zijn dan 12 jaar, kan de kinderrechter besluiten hen uit te nodigen om hun mening kenbaar te maken, maar dit is niet verplicht. De kinderrechter moet zelf een besluit nemen voor een passende methode voor het horen van kinderen. Het Procesreglement Civiel Jeugdrecht (2017), dat van toepassing is voor OTS en MUHP, voegt hieraan toe dat de kinderrechter de informatie die de minderjarige heeft gegeven kort samenvat tijdens de zitting. Het Procesreglement Gezag & Omgang (2017), dat betrekking heeft op het beëindigen van het ouderlijk gezag, beschrijft het horen van minderjarigen meer gedetailleerd: in aanvulling op artikel 808 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering verplicht het de kinderrechter om minderjarigen vanaf 12 jaar de mogelijkheid te geven hun visie kenbaar te maken, óók wanneer de partijen het al met elkaar eens zijn en er reeds een schriftelijke verklaring van de minder-

jarige is overgelegd. In beginsel worden minderjarigen afzonderlijk gehoord. Tijdens de zitting geeft de rechter kort en zakelijk weer wat de minderjarigen hebben verklaard.

Normenkader Gecertificeerde Instellingen

Wanneer een kinderbeschermingsmaatregel is uitgesproken door de kinderrechter, dient dit uitgevoerd te worden door gecertificeerde instellingen. Het Ministerie van Veiligheid & Justitie (2016) heeft een normenkader ontwikkeld met eisen waar gecertificeerde instellingen aan moeten voldoen. Betreffende participatie van jeugdigen en gezinnen gaat het normenkader vooral in op het informeren van jeugdigen en gezinnen. Zo beschrijft het normenkader dat de organisatie op effectieve wijze moet communiceren met de jeugdige en het gezin. Zo moeten de jeugdige en het gezin geïnformeerd worden over: hun rechten en plichten; de afgesproken hulp en de continuïteit hiervan in het Plan van Aanpak; de status van het Plan van Aanpak; de manier waarop de jeugdige en het gezin feedback kunnen geven aan de organisatie en invloed kunnen hebben op het beleid; en calamiteiten en ongewenste gebeurtenissen betreffende de casus. Naast het informeren van jeugdigen en gezinnen wordt participatie beschreven op als de mogelijkheid om invloed te hebben op het beleid van de instellingen, via bijvoorbeeld cliëntenraden.

Discussie

Alle betrokkenen in het jeugdbeschermingsproces, dus ook kinderen, zouden de mogelijkheid moeten krijgen om hierin écht te participeren: er moet sprake zijn van betekenisvolle participatie. Om van betekenisvolle participatie in de jeugdbescherming te kunnen spreken, is het nodig hier mogelijkheden voor te creëren in de organisatie en moet dit vastgelegd worden in het beleid (Shier, 2001). Daarnaast dient participatie uit verschillende elementen bestaan om daadwerkelijk betekenisvol te kunnen zijn: kinderen moeten adequaat geïnformeerd en gehoord worden en hun visies zouden meegewogen moeten worden in de besluitvorming (CRC, 2009). In dit rapport is het Nederlandse jeugdbeschermingsbeleid geanalyseerd om inzicht te krijgen in hoe de verschillende elementen van betekenisvolle participatie zijn ingebed in het jeugdbeschermingsbeleid.

Samenvatting

Dit onderzoek laat zien dat participatie een belangrijk aandachtspunt is in het Nederlandse jeugdbeschermingsbeleid. In zowel de Jeugdwet als het beleid van Veilig Thuis en de RvdK ligt de focus op de eigen kracht en eigen verantwoordelijkheid van ouders en kinderen. Dit moet zorgafhankelijkheid en de noodzaak van kindbeschermingsmaatregelen voorkomen. Deze focus maakt dat er samengewerkt dient te worden met ouders en kinderen; het belang van participatie wordt onderstreept in het beleid. Het handelingsprotocol van Veilig Thuis benoemt zelfs dat participatie van kinderen essentieel is om echt veiligheid te kunnen bieden. Ook in het beleid van de RvdK komt dit naar voren: participatie van kinderen is nodig om de opvoedingssituatie daadwerkelijk te kunnen verbeteren. Dit is in lijn met het General Comment: participatie en bescherming staan niet met elkaar op gespannen voet, maar participatie van kinderen is juist een voorwaarde om daadwerkelijk recht te kunnen doen aan andere kinderrechten (CRC, 2009).

Sommige beleidsstukken zijn echter specifiekere dan andere over participatie van kinderen. Daarnaast focust het beleid niet altijd specifiek op participatie van kinderen; vaak wordt participatie van kinderen samen met participatie van ouders beschreven en ontbreken specifieke richtlijnen voor het betrekken van kinderen. Archard en Skivenes (2009) benadrukken juist dat extra en specifieke aandacht voor participatie van kinderen nodig is, omdat kinderen

hierin vaak een nadelige positie lijken te hebben. Daarnaast worden verschillende leeftijdsgrenzen gegeven voor participatie van kinderen. Naast dat de deze leeftijdsgrenzen niet altijd hetzelfde zijn in de verschillende beleidsdocumenten, ontmoedigt het General Comment het gebruik van leeftijdsgrenzen in wetgeving en praktijk, omdat dit het recht om gehoord te worden beperkt. Het uitgangspunt zou moeten zijn dat kinderen vaardig zijn om een mening te vormen en te geven op iedere leeftijd; artikel 12 van het IVRK vraagt om non-verbale vormen van communicatie om ook jonge kinderen de mogelijkheid te geven zich uit te drukken.

Wanneer we kijken naar de drie kernelementen van betekenisvolle participatie, zien we dat niet alle aspecten van informeren, horen en betrekken ingebed zijn in het Nederlandse jeugdbeschermingsbeleid. Allereerst blijkt dat de richtlijnen met betrekking tot informeren voornamelijk ingaan op de inhoud van het jeugdbeschermingsproces: wat gebeurt er en wat kan je verwachten. Het informeren van kinderen over hun recht om te participeren en het participatieproces worden niet specifiek beschreven in het beleid. Ook het informeren van kinderen over hun recht om op te groeien zonder enige vorm van geweld is niet duidelijk beschreven in het Nederlandse jeugdbeschermingsbeleid. Het General Comment (CRC, 2009), de Gezondheidsraad (2011) en onderzoek (Pöllki et al., 2015) benadrukken dat het informeren van kinderen over dit recht van groot belang is, omdat kinderen mishandeling vaak lijken te zien als iets wat 'normaal' en geaccepteerd is; psycho-educatie kan daarom helpen om mishandeling in het juiste perspectief te plaatsen en om schuldgevoelens weg te nemen.

Ten tweede, wat betreft het horen van kinderen, wordt voornamelijk het verzamelen van informatie benadrukt in het Nederlandse jeugdbeschermingsbeleid. Dit is in lijn met wetenschappelijk onderzoek, waaruit blijkt dat kinderen waardevolle informatie kunnen geven wanneer zij de mogelijkheid krijgen hun visie te geven (Pöllki et al., 2015; Van Bijleveld et al., 2014). Naast het horen voor het verkrijgen van informatie, wordt er in verschillende beleidsstukken beschreven dat het van belang is om kinderen individueel te spreken. Echter, ondanks de onzekerheid bij professionals over het praten met kinderen (Dillon et al., 2015) worden er in het beleid geen duidelijke richtlijnen gegeven over hoe kinderen gehoord zouden moeten worden. Het echt luisteren en het daadwerkelijk voeren van een dialoog komen ook niet expliciet naar voren in het Nederlandse jeugdbeschermings-

beleid. Wel worden door de RvdK aspecten voor de houding en gespreksvoering van raadsonderzoekers beschreven die van belang zijn om echt het perspectief van de ander te kunnen ontdekken; de houding en gespreksvoering van de medewerker wordt beschreven als het hart van het methodisch werken van de RvdK. Veilig Thuis beschrijft dat gespreksvoering met kinderen uitgevoerd moet worden door iemand die daartoe is opgeleid en indien nodig door een gedragswetenschapper. Voor kinderrechtshouders staat beschreven dat zij kinderen moeten horen, maar dat zij zelf een besluit moeten nemen over passende methodes hiervoor.

Tot slot zou de visie van kinderen overwogen moeten worden in de besluitvorming. Ondanks dat het Nederlandse jeugdbeschermingsbeleid veelal geeft dat kinderen gehoord moeten worden voordat beslissingen worden genomen, zijn er geen concrete richtlijnen hoe de visie van kinderen daadwerkelijk meegewogen moet worden in het besluitvormingsproces. Enkel de RvdK beschrijft dat kinderen feedback moeten ontvangen over de manier waarop hun perspectief meegewogen is, wat in het General Comment wordt beschreven als een manier om te verzekeren dat het perspectief ook daadwerkelijk serieus genomen wordt en meegewogen wordt (CRC, 2009). Eerlijkheid en transparantie over hoe hun visies zijn meegewogen in de besluitvorming is erg belangrijk voor kinderen (Cossar et al., 2014; Pöllki et al., 2015; Van Bijleveld et al., 2014).

Naast de drie kernelementen is het van belang dat kinderen in het gehele jeugdbeschermingsproces betrokken worden. Dit is terug te zien in een aantal beleidsstukken. Zo geeft de RvdK aan dat kinderen tijdens het gehele proces betrokken moeten worden en onderschrijft de Jeugdwet dat ouders en kinderen vanaf het begin betrokken moeten worden bij kinderschermingsmaatregelen. In het Basismodel van de Meldcode wordt ook beschreven dat er zo snel mogelijk contact gezocht moet worden met de cliënt. Ook is het opbouwen van een vertrouwensrelatie tijdens het participatieproces belangrijk voor kinderen (Bell, 2002; Cossar et al., 2014; Dillon et al., 2015; Pöllki et al., 2015). Het opbouwen van een vertrouwensrelatie wordt echter in geen van de beleidsdocumenten genoemd.

Conclusie

Het belang van participatie van kinderen in de jeugdbescherming wordt onderschreven door zowel wetenschappelijk onderzoek als beleid. Verschillende van

de belangrijke aspecten van participatie van kinderen in de jeugdbescherming lijken in het Nederlandse jeugdbeschermingsbeleid naar voren te komen. Wel is er verschil te zien tussen het beleid van de verschillende instellingen in de jeugdbeschermingsketen en komen niet alle aspecten die volgens het participatierecht en de wetenschappelijke literatuur belangrijk zijn naar voren. Ook blijven de richtlijnen erg algemeen, terwijl wetenschappelijk onderzoek juist het belang van concrete richtlijnen onderstreept. Bovendien hebben de meeste beleidsstukken betrekking op veelal de beginfase van de jeugdbeschermingsketen: het signaleren, melden en onderzoeken van kindermishandeling. Er lijkt daarmee geen duidelijk en eenduidig beleid voor de gehele keten van jeugdbescherming, van signaleren tot en met hulpverlening en monitoren, te zijn.

Vervolgonderzoek

Deze beleidsanalyse geeft inzicht in hoe participatie van kinderen verankerd is in het Nederlandse jeugdbeschermingsbeleid. Vervolgonderzoek naar hoe kinderen daadwerkelijk betrokken worden in de Nederlandse jeugdbeschermingspraktijk geeft inzicht in hoe dit beleid daadwerkelijk geïmplementeerd wordt. Daarnaast kan inzicht in de ervaringen van kinderen helpen om meer zicht te krijgen op participatie van kinderen in de Nederlandse jeugdbeschermingspraktijk. Bovendien zijn recentelijk de 'Richtlijn Kindermishandeling' en de 'Richtlijn Samen Beslissen met Ouders en Kinderen over Hulp' ontwikkeld. In deze richtlijnen wordt dieper ingegaan op participatie van kinderen in het proces van jeugdbescherming. Zo wordt er in de 'Richtlijn Kindermishandeling' concrete informatie gegeven over het communiceren met kinderen in voornamelijk de signaleringsfase. Er zou onderzocht kunnen worden in hoeverre deze beide richtlijnen aansluiten bij het concept betekenisvolle participatie en in hoeverre deze bruikbaar zijn en gebruikt worden in de gehele jeugdbeschermingspraktijk.

Wetenschappelijk onderzoek laat zien dat niet alleen duidelijkheid in het beleid nodig is om te komen tot betekenisvolle participatie in de jeugdbescherming; ook bij professionals moet er de wil en intentie zijn om kinderen te betrekken. Uit onderzoek in verschillende landen komt naar voren dat het beeld dat professionals van kinderen en participatie hebben en daarmee de redenen voor het betrekken van kinderen niet altijd in lijn zijn met het concept betekenisvolle participatie. Inzicht in het participatierecht en het beeld dat kinderen competent zijn om hun visie uit

te drukken en hun mening te geven zijn belangrijke aspecten voor betekenisvolle participatie (Archard & Skivenes, 2009; Committee on the Rights of the Child, 2009). Vanuit deze visie hoeft het ervaren spanningsveld tussen participatie en bescherming er dan ook niet te zijn, zo wordt beschreven in verschillende onderzoeken. Het beschermen van kinderen betekent niet automatisch het uitsluiten van kinderen van participatie; juist door kinderen te betrekken en hen serieus te nemen, kan de situatie beter begrepen worden, wat maakt dat kinderen beter beschermd kunnen worden (Dillon et al., 2015; Van Bijleveld et al., 2014; Van Bijleveld et al., 2015). Dit sluit aan bij het General Comment van artikel 12: hierin wordt aangegeven dat participatie van kinderen juist als een voorwaarde gezien moet worden om recht te kunnen doen aan het belang van het kind en de bescherming van kinderen. Participatie van kinderen zou dus juist een middel moeten zijn om kinderen beter te kunnen beschermen (Committee on the Rights of the Child, 2009). Daarnaast ervaren sommige professionals een gebrek aan vaardigheden voor het communiceren met kinderen in de jeugdbescherming en lopen zij tegen praktische obstakels aan. Voor de Nederlandse jeugdbeschermingspraktijk is het daarom van belang om inzicht te krijgen in de visie van Nederlandse professionals op participatie van kinderen in de jeugdbescherming en hun ervaringen met het betrekken van kinderen in de jeugdbescherming om zo ook op dit niveau inzicht te krijgen in aspecten die mogelijk verbeterd kunnen worden.

Aanbevelingen

Omdat inbedding van participatie in het jeugdbeschermingsbeleid een belangrijk element is voor participatie van kinderen in de jeugdbeschermingspraktijk, kunnen op basis van dit rapport een aantal aanbevelingen gedaan worden voor de Nederlandse jeugdbescherming. Beleidsmakers zouden ons model van betekenisvolle participatie, gebaseerd op artikel 12 van het IVRK en wetenschappelijk onderzoek, kunnen gebruiken als een basis voor de verbetering van het jeugdbeschermingsbeleid. Dit model kan een handreiking zijn voor concrete richtlijnen, in lijn met kinderrechten en belangrijke aandachtspunten volgens kinderen zelf. Tot slot zijn er veel verschillende instellingen betrokken in de verschillende fasen van jeugdbescherming. Omdat participatie gezien zou moeten worden als een continu proces, kunnen duidelijke en algemene richtlijnen voor het betrekken van kinderen in de verschillende fasen van het jeugdbeschermingsproces van toegevoegde waarde zijn.

Referenties

- Abdulaziz, A.O., Watson, W.J. & Watson, L. (2013). Behavioural consequences of child abuse. *Canadian Family Physician*, 59, 831-836.
- Archard, D. & Skivenes, M. (2009). Hearing the child. *Child & Family Social Work*, 14, 391-399. doi:10.1111/j.1365-2206.2008.00606.x
- Arnstein, S.R. (1969). A Ladder of Citizen Participation. *JAIP*, 35(4), 216-224.
- Bezemer (2016, 13 december). Kinderen willen aandacht, geen spullen. *Trouw*. Verkregen via <http://www.trouw.nl/tr/nl/39683/nbsp/article/detail/4432991/2016/12/13/Kinderen-willen-aandacht-geen-spullen.dhtml>.
- Baeten, P. (2014). *VNG-model Handelingsprotocol voor het Advies- en Meldpunt Huiselijk Geweld en Kindermishandeling 'Veilig Thuis'*. Den Haag: VNG.
- Bell, M. (2002). Promoting children's rights through the use of relationship. *Child and Family Social Work*, 7, 1-11.
- Berrick, J.D., Dickens, D., Pösö, T., & Skivenes, M. (2015). Children's involvement in care-order decision-making: A cross-country analysis. *Child Abuse & Neglect*, 49, 128-141. doi: 128-141. 10.1016/j.chiabu.2015.07.001
- Cashmore, J. (2002). Promoting the participation of children and young people in care. *Child Abuse & Neglect*, 26, 837-847.
- Charles, A. & Haines, K. (2014). Measuring young people's participation in decision-making. What young people say. *International Journal of Children's Rights*, 22, 641-659. doi: 10.1163/15718182-55680022
- Committee on the Rights of the child (CRC) (2009). *General Comment no. 12. The right of the child to be heard*. Geneva: United Nations.
- Cossar, J., Brandon, M., & Jordan, P. (2014). 'You've got to trust her and she's got to trust you': children's views on participation in the child protection system. *Child & Family Social Work*, 103-112. doi:10.1111/cfs.12115.
- Dale, P. (2004). 'Like a fish in a bowl': Parents' perceptions of child protection services. *Child Abuse Review*, 13, 137-157.
- Dedding, C. & Moonen, X. (2013). Kinderen en onderzoek: gaat dat samen? In C. Dedding, K. Jurrius, X. Moonen, & L. Rutjes (Eds.), *Kinderen en jongeren actief in wetenschappelijk onderzoek. Ethiek, methoden en resultaten van onderzoek met en door jeugd* (pp. 11-34). Houten: Lannoo Campus.
- Dillon, J., Greenop, D., & Mills, M. (2015). Participation in child protection: A small-scale qualitative study. *Qualitative Social Work*, 0(00), 1-16.
- Defence for Children (z.d.). *Participatie als kinderrecht*. Leiden: auteur.
- Euser, S. Alink, L.R.A., Pannebakker, F., Vogels, T., Bakermans-Kranenburg, M.J. & Van IJzendoorn, M.H. (2013). The prevalence of child maltreatment in the Netherlands across a 5-year period. *Child Abuse & Neglect*, 37, 841-851.
- Gezondheidsraad (2011). *Behandeling van de gevolgen van kindermishandeling*. Den Haag: auteur.
- Gilbert, R., Widom, C.S., Browne, K., Fergusson, D., Webb, E. & Janson, S. (2009). Burden and consequences of child maltreatment in high income countries. *Lancet*, 373, 68-81.
- Leeson, C. (2007). My life in care: experiences of non-participation in decision-making processes. *Child and Family Social Work*, 12, 268-277.
- Gallagher, M., Smith, M., Wosu, H., Stewart, J., Hunter, S., Cree, V.E. & Wilkinson, H. (2011). Engaging with families in child protection: lessons from practitioner research in Scotland. *Child Welfare*, 90(4), 117-134.
- Hart, R. (1992). *Children's Participation: From Tokenism to Citizenship*. Florence: International Child Development Centre of UNICEF.
- Healy, K., Darlington, Y. & Yellowlees, J. (2012). Family participation in child protection practice: an observational study of family group meetings. *Child and Family Social Work*, 17, 1-12. doi: 10.1111/j.1365-2206.2009.00613.x
- Heimer, M. & Palme, J. (2016). Rethinking child policy post-UN Convention on the Rights of the Child: Vulnerable children's welfare in Sweden. *Journal of Social Policy*, 45(3), 435-452. doi: 10.1017/S0047279415000744
- Horwath, J., Kalyva, E., & Spyru, S. (2012). "I want my experiences to make a difference" promoting participation in policy-making and service development by young people who have experienced violence. *Children and Youth Services Review*, 34, 155-162. doi: 10.1016/j.childyouth.2011.09.012
- Kriz, K. & Skivenes, M. (2015). Child welfare workers' perceptions of children's participation: a comparative study of England, Norway and the USA (California). *Child & Family Social Work*, 1-12. doi:10.1111/cfs.12224
- Inspectie Jeugdzorg, Inspectie voor de Gezondheidszorg & Inspectie Veiligheid en Justitie (2016). *Casusonderzoek Drenthe. Onderzoek naar aanleiding van het overlijden van een kind*. Utrecht: auteurs.

- Memorie van Toelichting bij de Jeugdwet (2013, juli). Verkregen via: <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2013/07/01/memorie-van-toelichting-bij-de-jeugdwet.html>.
- Ministerie van Veiligheid & Justitie (2016). Certificatieschema voor toetsing van het kwaliteitsmanagementsysteem van uitvoerende organisaties voor Jeugdbescherming en Jeugdreclassering versie 2.0. Den Haag: auteur.
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport & Ministerie van Veiligheid en Justitie (2011). *Kinderen veilig. Actieplan aanpak kindermishandeling 2012-2016*. Den Haag: auteur.
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn & Sport (2013). *Basismodel Meldcode Huiselijk Geweld en Kindermishandeling*. Den Haag: auteur.
- Morris, K., Brandon, M. & Tudor, P. (2013). Rights, responsibilities and pragmatic practice: family participation in case reviews. *Child Abuse Review*, 24, 198-209. doi: 10.1002/car.2272
- Pöllki, P., Vornanen, R., Pursiainen, M., & Riikonen, M. (2012). Children's participation in child-protection processes as experienced by foster children and social workers. *Child Care in Practice*, 18(2), 107-125. doi: 10.1080/13575279.2011.646954
- Procesreglement Civiel Jeugdrecht (2017). Verkregen via: <https://www.rechtspraak.nl/SiteCollectionDocuments/procesreglement-civiel-jeugdrecht.pdf>
- Procesreglement Gezag en Omgang (2017). Verkregen via: <https://www.rechtspraak.nl/SiteCollectionDocuments/procesreglement-gezag-en-omgang.pdf>
- Raad voor de Kinderbescherming (2012). *Grondslagen Raadsonderzoek*. Utrecht: auteur.
- Raad voor de Kinderbescherming (2016a). *Kwaliteitskader van de Raad voor de Kinderbescherming 2016*. Den Haag: auteur.
- Raad voor de Kinderbescherming (2016b). *Protocol Beschermingszaken*. Den Haag: auteur.
- Sanders, R. & Mace, S. (2006). Agency policy and the participation of children in the child protection process. *Child Abuse Review*, 15, 89-109.
- Shier, H. (2001). Pathways to participation: openings, opportunities, and obligations. A new model for enhancing children's participation in decision-making in line with article 12.1 of the United Nations Convention on the Rights of the Child. *Children & Society*, 15, 107-117. doi: 10.1002/CHL.617
- Tweede Kamer der Staten Generaal (2016). *Motie van de Leden Bergkamp & Kooiman, 31 839, nr. 552*.
- Van Bijleveld, G.G., Dedding, C.W.M., & Bunders-Aelen, J.F.G. (2014). Seeing eye to eye or not? Young people's and child protection worker's perspectives on children's participation within the Dutch child protection and welfare services. *Children and Youth Services Review*, 47, 253-259. doi: 10.1016/j.childyouth.2014.09.018
- Van Bijleveld, G.G., Dedding, C.W.M., & Bunders-Aelen, J.F.G. (2015). Children's and young people's participation within child welfare and child protection services: a state-of-the-art review. *Child & Family Social Work*, 20, 129-138. doi: 10.1111/cfs.12082
- Vis, S.A., Strandbu, A., Holtan, A., & Thomas, N. (2011). Participation and health – a research review of child participation in planning and decision-making. *Child & Family Social Work*, 16, 325-335. doi:10.1111/j.1365-2206.2010.00743.x
- Wetboek Burgerlijke Rechtsvordering. Verkregen via http://wetten.overheid.nl/BWBR0001827/2017-02-10#BoekDerde_TiteldeelZesde_AfdelingEerste
- Woolfson, R.C., Heffernan, E., Paul, M., & Brown, M. (2010). Young people's views of the child protection system in Scotland. *British Journal of Social Work*, 40, 2069-2085.

Bijlage

Bijlage 1: Dimensies betekenisvolle participatie in jeugdbeschermingsbeleid

	Informeren	Horen	Betrekken
Signaleren			
Basismodel Meldcode <i>Spreekt van 'cliënt', wat betrekking kan hebben op de ouder(s) of een minderjarige cliënt. Indien het om een minderjarige cliënt gaat, wordt er veelal gesproken over de cliënt en/of de ouder(s).</i>	- "Zo snel mogelijk contact zoeken met de cliënt (of de ouders) om de signalen te bespreken... - Openheid is een belangrijk uitgangspunt in het contact met de cliënt. - Cliënt (en/of de ouders) vooraf informeren over de melding, wat deze melding betekent voor de cliënt en het doel van de melding. - De professional moet uitleggen wat het doel is van het bespreken van de zorgen en signalen (feiten en observaties).	- "...en de cliënt uitnodigen daarop te reageren..." - Belang van het kind alleen spreken, zodat het kind zich vrij kan uiten.	- "...en pas na diens reactie komen tot een interpretatie."
Onderzoeken			
Handelingsprotocol Veilig Thuis <i>Spreekt van 'direct betrokkenen', hieronder lijken alle gezinsleden te vallen. Waar er specifiek ingegaan wordt op kinderen, wordt te term 'kinderen' gehanteerd.</i>	- Informeer kinderen en ouders in een gesprek, telefonisch of per brief. - Altijd open zijn over methoden, oordelen en beslissingen. - Veilig Thuis informeert het gezin over de identiteit van de melder, behalve wanneer anonimiteit toegezegd is aan de melder. - Uitgangspunt is dat direct betrokkenen, voordat het onderzoek start, worden geïnformeerd over de melding, de inhoud van de melding, de rol van Veilig Thuis, de werkwijze, het plan van aanpak, de vervolgstappen en de uitvoering van het onderzoek. - Alleen in uitzonderlijke situaties, wanneer dit nodig is voor (het onderzoeken van) de veiligheid van één van de betrokkenen, kan een onderzoek gestart worden zonder het informeren van het gezin. - Als de veiligheid het toelaat, worden direct betrokkenen vooraf geïnformeerd over het opvragen of delen van informatie met andere professionals en instanties en worden zij om een reactie gevraagd. - Informeren over het recht op inzage in het dossier.	- In de eerste fase van het onderzoek spreekt Veilig Thuis met de gezinsleden om informatie te verzamelen over: 1) de geschiedenis, aard, omvang en ernst van het geweld; 2) de perceptie van de onveiligheid; 3) de risico- en beschermende factoren; en 4) condities voor herstel en veiligheid. - In principe praat Veilig Thuis met alle kinderen in het gezin. - Kinderen moeten ten minste worden gezien. - Kinderen moeten gesproken worden wanneer zij zes jaar of ouder zijn. - Kinderen hebben recht op een individueel gesprek. - Kinderen van 12 jaar en ouder hebben het recht om deel te nemen aan gesprekken met hun ouders of verzorgers en het bij het gezin betrokken netwerk, wanneer plannen en afspraken worden gemaakt over het tot stand brengen van duurzame veiligheid en over herstel van de ontwikkelingskansen voor het kind. - Gesprekken met het kind moeten gedaan worden door een professional die daartoe is opgeleid en wanneer nodig door een gedragswetenschapper. - Naast gesprekken kan gespecialiseerd diagnostisch	- De mening van direct betrokkenen over de melding en het geweld moeten worden meegenomen in het onderzoek. - Geen oordeel of mening over gezinsleden waarmee Veilig Thuis zelf geen contact heeft gehad. - Opstellen van een veiligheidsplan gebeurt zoveel mogelijk samen met de gezinsleden.

	- Informeren over het recht op vernietiging van het dossier wanneer de melding weerlegd is. - Wanneer Veilig Thuis direct doorverwijst, kan Veilig Thuis de betreffende instelling vragen contact op te nemen met het gezin om de direct betrokkenen te informeren over de inhoud van de melding en de betrokkenheid van Veilig Thuis.	onderzoek uitgevoerd worden om te onderzoeken of er sprake is van kindermishandeling, wat de gevolgen voor het kind zijn en welke hulp nodig is. - In uitzonderlijke situaties kan er voor gekozen worden om niet met het kind te praten.	
Beleid RvdK <i>De RvdK hanteert de terminologie 'kinderen en ouders' wanneer er over beide gesproken wordt. Wanneer er over alleen kinderen gesproken wordt, wordt de term 'kinderen' gebruikt</i>	- De RvdK moet transparant en controleerbaar zijn, zodat er sprake is van rechterlijke gelijkheid en zekerheid: elke burger moet dezelfde behandeling krijgen voor soortgelijke problemen en elke burger heeft het recht om te weten wat zij kunnen verwachten van betrokkenheid van de RvdK. - Informeren van kinderen en ouders als een voorwaarde voor samenwerking: alleen wanneer zij de regels kennen, kunnen zij een actieve rol spelen. - Kinderen moeten geïnformeerd worden voordat er met hen gesproken wordt. - Als een instelling een zaak wil bespreken met de RvdK voor advies, moet deze instelling kinderen van 12 jaar en ouder hierover informeren. - Uitleg over de betrokkenheid van de RvdK, de werkwijze van de RvdK (wat de RvdK gaat doen, hoe en wat verwacht wordt van ouders hierin) door middel van het bespreken van het onderzoeksplan. - Bespreken van de normen van de RvdK m.b.t. maatschappelijke normen en veiligheid. - Oordelen moeten concrete en inzichtelijk zijn om zo tot gerechtvaardigde beslissingen te komen die op een goede manier gecommuniceerd kunnen worden. - Informeren van kinderen en ouders tijdens het onderzoek over de voortgang van het onderzoek. - De RvdK heeft tot doel dat kinderen en ouders weten wat de RvdK doet en waarom. - Kinderen en ouders moeten altijd geïnformeerd worden over genomen beslissingen: het onderzoek wordt afgesloten met een adviesgesprek waarin kinderen en ouders geïnformeerd worden over de genomen beslissingen (de	- Kinderen hebben het recht om gehoord te worden in alle besluiten die hen aangaan. - De RvdK moet gezinnen de mogelijkheid geven om hun visie te geven. - Er moet altijd een bijeenkomst zijn met ouders en kinderen. - Wanneer het kind niet gesproken kan worden i.v.m. de leeftijd of het ontwikkelingsniveau, moet het kind in ieder geval gezien worden. - Wanneer het niet mogelijk is om het kind te zien of te spreken, dient dit toegelicht te worden in het rapport. - In het contact met ouders en kinderen moet de RvdK oog hebben voor hun wensen en doelen. - Ouders en kinderen moeten de mogelijkheid krijgen om hun visie op de problemen te geven, maar ook om hun krachten en ideeën voor oplossingen aan te dragen.	- Na het praten met het kind moet de informatie gewogen worden. - Deze visies dienen meegewogen te worden in de besluitvorming. - Kinderen moeten niet alleen betrokken worden om informatie te geven tijdens het beschermingsonderzoek, maar zijn medeverantwoordelijk voor de oplossing: ze moeten een actieve rol hebben in het beschermingsonderzoek. - Kinderen krijgen (afhankelijk van hun leeftijd) de gelegenheid te reageren op het conceptrapport. - Er dient gemotiveerd te worden of en hoe deze reactie heeft geleid tot aanpassingen in het rapport.

	verzoachte kindbeschermingsmaatregel en de gevolgen hiervan), behalve wanneer dit niet in het belang van het kind of het onderzoek is. - Kinderen moeten geïnformeerd worden hoe hun perspectief is meegewogen in de besluitvorming. - Kinderen vanaf 16 jaar ontvangen het conceptrapport. - Kinderen van 12 tot 16 jaar ontvangen in ieder geval hun deel van het rapport. - Kinderen ontvangen (afhankelijk van hun leeftijd) ook het definitieve rapport.		
Onderzoeken → Hulpverleners			
<i>Beleid Kinderrechter</i> <i>De term 'alle belanghebbenden' wordt gehanteerd; dit betreft minderjarigen van 12 jaar of ouder.</i>	- Verzoeker moet aangeven of en hoe de inhoud van het verzoek met de minderjarige (van 12 jaar of ouder) besproken is en wat de reactie was. - Alle belanghebbenden ontvangen het verzoek. - Maar m.b.t. OTS en MUHP: kinderen ontvangen niet de bijlagen (zoals Raadsrapport) van het verzoek. - Wanneer de minderjarige vraagt om deze bijlagen, kan de kinderrechter besluiten dit alsnog toe te sturen, zeker wanneer de minderjarige 16 jaar of ouder is. - Uitnodiging voor de zitting wordt naar alle belanghebbenden en verzoeker verstuurd. - Na de zitting moeten alle belanghebbenden geïnformeerd worden over het besluit.	- Alle belanghebbenden kunnen, samen met een advocaat, een schriftelijk verweerschrift indienen, voorafgaand aan de zitting. - Er kan mondeling verweer gevoerd worden tijdens de zitting. - De minderjarige (vanaf 12 jaar) moet minimaal twee keer uitgenodigd worden voordat besluten kan worden de minderjarige niet te horen. - Kinderen jonger dan 12 jaar kunnen door de kinderrechter uitgenodigd worden, dit is echter niet verplicht. - Voor GM: minderjarige (vanaf 12 jaar) ook de mogelijkheid geven visie kenbaar te maken wanneer partijen het al eens zijn. - Voor GM: minderjarigen worden afzonderlijk gehoord. - Alleen in uitzonderlijke, gevaarlijke situaties kan de kinderrechter beslissingen nemen zonder het kind (van 12 jaar of ouder) te horen. - De kinderrechter dient zelf te beslissen over passende methoden om het kind te horen.	-De kinderrechter mag geen besluit nemen zonder dat de minderjarige (vanaf 12 jaar) de mogelijkheid heeft gehad zijn/haar mening kenbaar te maken. -De kinderrechter vat de verklaring van de minderjarige kort samen tijdens de zitting.
Hulpverleners			
<i>Normenkader gecertificeerde instellingen</i> <i>Gebruikt de termen 'jeugdige en gezin'</i>	-De organisatie communiceert op effectieve wijze met de jeugdige en gezin. -De jeugdige en het gezin worden ten minste geïnformeerd over: de rechten en plichten van de jeugdige en het gezin; de afgesproken dienstverlening, en de continuïteit hierin, in het Plan van Aanpak; de status van het Plan van Aanpak; de wijze waarop de jeugdige en het gezin feedback kan geven aan de organisatie en invloed kan hebben op het beleid van de		

	organisatie (bijvoorbeeld cliëntenraad) en calamiteiten, incidenten ongewenste gebeurtenissen betreffende de casus.		
Beleid van toepassing op alle fasen van de jeugdbeschermingsketen			
<i>Jeugdwet 2015</i> <i>Spreekt voornamelijk van 'gezinnen' of 'ouders en jeugdigen'</i>	-Verplichte informatie aan ouders en jeugdigen. - Het gezin heeft recht op inzage in de processtukken m.b.t. kinderbeschermingsmaatregelen; er mag geen relevant materiaal worden achtergehouden. - Ouders moeten op de hoogte worden gebracht van de beslissing over kinderbeschermingsmaatregelen en de motivering hiervan. Het initiatief van informatievoorziening dient uit te gaan van het verantwoordelijk openbaar gezag.	-Praten met ouders en jeugdigen - In gesprek met de ouders en jeugdige dient in kaart te worden gebracht wat de hulpvraag is, wat de persoonlijke situatie is en op welke manier de eigen kracht van de jeugdige, het gezin en het sociale netwerk het beste kunnen worden ingezet. -"De procedure m.b.t. kinderbeschermingsmaatregelen moet in de mogelijkheid voorzien dat <i>ouders</i> hun mening en belangen aan de autoriteiten kenbaar maken...	- Actief betrekken van ouders en jeugdigen bij het inventariseren van en de keuze voor de gewenste vorm van hulp die passend zijn bij hun vragen en wensen. - Meer invloed op de kwaliteit van de zorg die hen geboden wordt. - Ouders en jeugdigen moeten voldoende en vanaf het begin betrokken worden bij het besluitvormingsproces m.b.t. kinderbeschermingsmaatregelen. - en dat de autoriteiten hier rekening mee houden." - Een gezinsvoogd moet in samenwerking met ouders en jeugdigen een veiligheidsplan maken, zodat het plan in lijn is met de behoeften en mogelijkheden van jeugdigen en hun omgeving. - Kinderen moeten invloed en regie hebben over hun eigen leven.

